

USHTRIA

Viti i 76-të i botimit Nr. 45 (827849)

Botim Qendror i Ministrisë së Mbrojtjes

E premte, 10 nëntor 2023

“STRONG BALKAN 23”

» faqe 2

TË FUQIZOJMË ROLIN E FEMRAVE NË UNIFORMË

Në Tiranë u zhvillua Konferenca “Women in Uniform Association”, në kuadër të fuqizimit të rolit të gruas nën uniformë. Konferenca u zhvillua nga Ambasada e Mbretërisë së Bashkuar në Tiranë, me iniciativë të Atasheut Ushtarak Britanik në Tiranë, në kuadër të programit “Women in Uniform...”

» faqe 4

U zhvillua Konferenca e Komisionit Këshillimor të PRIMAR (PAC)

Në Institutin e Gjeografisë dhe Infrastrukturës Ushtarake (IGJIU) u zhvillua konferenca treditore e Komisionit Këshillimor të PRIMAR (PRIMAR Advisory Committee - PAC). Fokusi i kësaj konference ishte diskutimi i politikave, projekteve, specifikimeve teknike të hartave detare dhe të modeleve financiare si dhe ndarja e eksperiencave në...

» faqe 3

Gjeneral brigade Ilir Xhebexhia priti në takim pilotët turq, pjesëmarrës në stërvitjen “Strong Balkan 23”

Në mjediset e Komandës së Forcës Tokësore, komandanti i FT-së, gjeneral brigade Ilir Xhebexhia priti në një takim kortezie grupin e pilotëve të Forcave të Armatosura turke që marrin pjesë në stërvitjen “Strong Balkan 23”.

Gjatë takimit, komandanti i FT-së, vlerësoi pjesëmarrjen e forcave speciale turke, duke u shprehur se prania e tyre në këtë stërvitje tregon dhe një herë bashkëpunimin e ngushtë midis dy ushtrive tona dhe në veçanti të forcave tona speciale.

Kjo stërvitje i shërben ndërveprueshmërisë dhe familjarizimit ndërmjet forcave tona speciale në kuadër të angazhimeve të mundshme si ato të NATO dhe pjesës pjesëmarrëse në këtë stërvitje të tetë vendeve të Ballkanit në kuadër Iniciativës B9 CHODs.

Përfaqësuesi i palës turke, shprehu angazhimin maksimal për përfaqësim sa më dinjitoz në këtë stërvitje si dhe për një bashkëpunimin sa më të ngushtë në të ardhmen. Takimi u mbyll me shkëmbim dhuratash.

“Strong Balkan 23”

Në kuadër të marrëveshjes të shefave të Shtabeve të Përgjithshme të Ballkanit (CHODs), prej disa ditësh në vendin tonë po realizohet stërvitja e përbashkët e forcave speciale “Strong Balkan 23”. Stërvitja “Strong Balkan 23” do vijojë deri më datë 11 nëntor 2023, me pjesëmarrjen e përfaqësuesve nga Shqipëria, Bosnje-Herzegovina, Bullgaria, Greqia, Maqedonia e Veriut, Mali i Zi, Turqia dhe Rumania.

Kjo stërvitje do të zhvillohet në dy faza, në rajonin e Zall-Herrit me fazën e planëzimit të stërvitjes së përbashkët të grupeve speciale, për të vijuar me fazën e dytë në rajonin stërvitor të Bizës, me aktivitete dinamike të forcave speciale në terren.

Stërvitja e përbashkët “Strong Balkan 23” ka për qëllim forcimin e bashkëpunimit shumëpalësh ushtarak midis vendeve të Ballkanit në nivel të forcave speciale, për të përballuar së bashku sfidat komplekse që paraqet sot mjedisi i sigurisë.

Komandanti i Forcës Tokësore pret oficerët e sapoemëruar

Komandanti i Forcës Tokësore, gjeneral brigade Ilir Xhebexhia priti në një takim oficerët e sapoemëruar në këtë forcë.

Në takim komandanti u uroi oficerëve mirëseardhjen në strukturën e FT-së, duke shprehur mirënjohjen e tij për fillimin e karrierës së oficerit në radhët e Forcave tona të Armatosura. Ai vuri theksin në vëmendjen e shtuar të Ministrisë së Mbrojtjes, Shtabit të Përgjithshëm dhe komandës së FT-së, për ecurinë e tyre në karrierën ushtarake si pjesë e transformimit të FA-së dhe implementimit të strukturave të reja në Forcën Tokësore, si dhe krijimit të mundësive për ndjekjen e kurseve si profesionale ashtu dhe administrative për përparimin e tyre në karrierë.

Gjithashtu, gjeneral brigade Xhebexhia u ndal në kujdesin që do të ketë komanda e FT-së në drejtim të përkujdesjes sociale, sigurimit të kushteve të jetesës dhe trajtimit me kredi të buta.

Më tej takimi vazhdoi me një briefing nga dega e personelit.

STAFI

ANJEZA MUSOLLARI
Shefe e Sektorit të
Botimeve & Kryeredaktor

Gazetarë:
Mimoza **GOLIKJA**

Redaktore/ korrektore:
Suela **HODA**

Graphic Designer:
Afërdita **HYSAJ**

ADRESA:
Rruga e Dibrës/
Garnizoni “Skënderbej”

U zhvillua takimi ndërmjet shtabeve të Forcës Detare Shqiptare dhe Malit të Zi

Në kuadër të rritjes së bashkëpunimit ushtarak dypalësh me Malin e Zi, në Komandën e Forcës Detare u zhvillua takimi ndërmjet Shtabeve (Staff Talks) të Forcës Detare të Shqipërisë dhe Malit të Zi.

Qëllimi i takimit ishte rritja e bashkëpunimit dypalësh ndërmjet Forcave Detare të dy vendeve, dhënia e asistencës dhe shkëmbimi i eksperiencës mbi pjesëmarrjen e Forcës tonë Detare në misionet e drejtuara nga NATO, dhe planifikimi i aktiviteteve dypalëshe për vitin 2024.

Përfaqësuesit e Forcës Detare të Malit të Zi vlerësuan eksperiencën tonë në misionet e NATO-s dhe kërkuan vijimin e mëtejshëm të dhënies së kësaj asistencë për të përgatitur efektivin dhe anijen e tyre për dislokime në operacionet e drejtuara nga NATO.

Ekipi EOD në një tjetër operacion në bashkinë Mat, Dibër

Ekipi EOD i Batalionit të Xhenios u angazhua në kryerjen e operacionit EOD për heqjen e municioneve të rrezikshme, të gjetura në fshatin Selicë, bashkia Mat, Dibër.

Pas kryerjes së rikonicionit në terren është bërë i mundur zbulimi dhe identifikimi i municioneve të rrezikshme të pa shpërthyer. Municionet pasi janë vënë në siguresë (RSP) u transportuan për magazinim në depon e Batalionit të Xhenios, duke respektuar të gjitha masat e sigurimit teknik.

U zhvillua Konferenca e Komisionit Këshillimor të PRIMAR (PAC)

Në Institutin e Gjeografisë dhe Infrastrukturës Ushtarake (IGJIU) u zhvillua konferenca treditore e Komisionit Këshillimor të PRIMAR (PRIMAR Advisory Committee - PAC).

Fokusi i kësaj konference ishte diskutimi i politikave, projekteve, specifikimeve teknike të hartave detare dhe të modeleve financiare si dhe ndarja e eksperiencave në fushën e hidrografisë dhe hartografisë detare, kriptimin e hartave elektronike, krijimin e databazës kombëtare të informacionit gjeo-hapësinor detar, me të dhëna sa më të sakta midis të gjitha shteteve anëtare të PRIMAR-it.

PRIMAR është një bashkëpunim ndërkombëtar me qëllim ofrimin e një shërbimi të qëndrueshëm dhe të besueshëm të hartave detare elektronike.

"Siguria dhe dimensionet e saj", prioritet i studentëve të AFA-së

Në ambientet e Auditoriumit të Ministrisë së Mbrojtjes, me studentët e programit Bachelor, u zhvillua një mësim i hapur me temë: "Siguria dhe dimensionet e saj". Ky aktivitet u drejtua në trajtën e një diskutim të hapur mes studentëve dhe zëvendës dekanit të FMS, kolonel (R) dr. Ahmet Leka. Kol. (R) dr. Ahmet Leka prezantoi para audiencës së studentëve dhe stafit akademik, çështje që lidhen me konceptin e luftës dhe sigurisë, cilat janë teoritë dhe pikëpamjet e teoricienëve, filozofëve dhe politologëve rreth luftës dhe origjinës saj, qasjet realiste dhe idealiste, cilat janë dimensionet e sigurisë, cilat janë momentet kryesore të evoluimit të sigurisë si koncept që nga lindja e shoqërisë njerëzore e deri në ditët e sotme, etj.

Gjatë diskutimit u ndanë pikëpamje mbi konceptet e sigurisë individuale, kombëtare dhe ndërkombëtare, lidhjen mes tyre. Gjithashtu u diskutuan çështje që lidhen me fushën e sigurisë në ditët e sotme, kërcënimet dhe rreziqet dhe sfidat e sigurisë për të ardhmen.

E veçanta e këtij aktiviteti është vlerësimi simbolik me certifikatë, që studentët bëjnë për prezantuesit e këtij mësimi të hapur.

TË FUQIZOJMË ROLIN E FEMRAVE NË UNIFORMË

Zëvendëshefi i Shtabit të Përgjithshëm të FA-së, gjeneralmajor Manushaqe Shehu merr pjesë në konferencën "Women in Uniform Association"

Në Tiranë u zhvillua Konferenca "Women in Uniform Association", në kuadër të fuqizimit të rolit të gruas nën uniformë. Konferenca u zhvillua nga Ambasada e Mbretërisë së Bashkuar në Tiranë, me iniciativë të Atasheut Ushtarak Britanik në Tiranë, në kuadër të programit "Women in Uniform Association". Në konferencë mori pjesë edhe Ambasadori Britanik në Mal të Zi, zoti Dawn McKen dhe znj. Mia Marzouk, zëvendës ambasadore e Britanisë së Madhe në Shqipëri.

Qëllimi i zhvillimit të kësaj konference të rëndësishme për barazinë gjinore në Shqipëri ishte diskutimi mbi fuqizimin e rolit të grave të përkushtuara që punojnë në Forcat e Armatosura dhe Policinë e Shtetit në mënyrë që ato të arrijnë potencialin e tyre të plotë.

Në këtë aktivitet dyditor merrnin pjesë rreth 250 gra dhe vajza nën uniformë nga strukturat e Policisë së Shtetit, Doganave dhe Forcat e Armatosura shqiptare, si dhe përfaqësues të niveleve të larta drejtuese nga vende të ndryshme të rajonit si: Kosova, Bosnje-Hercegovina, Mali i Zi dhe Maqedonia e Veriut, të cilat ndanë eksperiencat e tyre personale dhe treguan rolin që ato kanë patur në fuqizimin e rolit të gruas në institucionet e tyre.

Nga Forcat e Armatosura shqiptare morën pjesë, zëvendëshefi i Shtabit të Përgjithshëm të FA-së, Gjeneralmajor Manushaqe Shehu, përfaqësues nga Drejtoria e Bashkëpunimit Civilo - Ushtarak në SHPPFA, Kapiten Tereza Matraku dhe rreth 50 femra nga komandat e forcave dhe ato mbështetëse.

Objekti i këtij aktiviteti ishte: Të ndihmohen gratë në këto struktura të kuptojnë më mirë rolet dhe aftësitë e homologëve të tyre në organizata/struktura të ngjashme si në nivel lokal ashtu edhe në rajon; Të ndihmojë gratë të krijojnë kontakte të reja në këtë fushë të punës; Të ndihmojë gratë për të përmirësuar besimin e tyre dhe për të demonstruar/treguar se çështjet me të cilat përballen janë ndërkombëtare; Për t'u dhënë mundësinë pjesëmarrësve femra të degjojnë nga gra më me eksperiencë dhe detyra më të larta, për udhëtimin e tyre në karrierë.

Konferenca u zhvillua në dy panele:

Paneli i Parë: "Sfidat e të qenit grua për mbrojtjen dhe sigurinë, duke përfshirë mënyrën se si të jesh një aleat efektiv".

Në këtë panel diskutuan gjeneralmajor Manushaqe Shehu, gjeneralmajor Irfete Spahiu, Atasheu Ushtarak britanik, nënkolonel Timothy Wight-Boykot, etj.

Paneli i Dytë: "Sfidat dhe sukseset e të qenit grua në forcat e rendit". Në këtë panel diskutuan kolonel Florie Hajra, Kristina Jozic, Luljeta Ismailukaj, Vjosana Neziri, etj.

Konferenca u zhvillua në formën e pyetje-përgjigje, por duke bërë edhe një hyrje rreth karrierës ushtarake apo civile të secilës pjesëmarrëse.

Në panelin e parë diskutoi edhe gjeneralmajor Manushaqe Shehu. Në fjalën e saj, pasi falënderoi ambasadën britanike për organizimin e kësaj konference dhe të gjitha femrat përfaqësuese të vendeve të rajonit, por edhe të institucioneve të ndryshme për sigurinë dhe mbrojtjen, u ndal të roli i femrave në uniformë në Forcat e Armatosura, duke vënë theksin se në zbatim të Planit të Veprimit Kombëtar dhe atij të Ministrisë të Ministrisë së Mbrojtjes janë bërë hapa të rëndësishëm për rolin dhe rëndësinë që kanë femrat në uniformë dhe për mbrojtjen e dinjitetit të tyre krahas burrave në uniformë.

Në këtë panel gjeneralja dha përvojën e Forcave të Armatosura shqiptare në zbatimin

e Barazisë Gjinore, u ndal në Planin Kombëtar të Barazisë Gjinore dhe në Planin e Veprimit të Ministrisë së Mbrojtjes, hartuar në mbështetje të rezolutës 1325 të OKB-së "Gruaja, Paqja dhe Siguria". Ajo theksoi me forcë se roli i femrës ushtarake është rritur ndjeshëm si në arsimit, trajnim, në promovim në detyra e gradë. Femrat ushtarake sot i gjen në misionet paqeruajtëse jashtë vendit, në përfaqësitë tona në NATO, atashë ushtarake, në kryerjen e detyrave operacionale e mbështetëse brenda vendit, të barabarta me kolegët e tyre burra.

Gjithashtu i njohu pjesëmarrësit në panel edhe me hartimin e dokumentit mjaft të rëndësishëm që lidhet me mbrojtjen e femrave ushtarake ndaj dhunës dhe ngacmimeve në pozicionin e punës, dokument i cili është përgatitur disa vite më parë me asistencën e Programit të Kombeve të Bashkuara për Zhvillim në Shqipëri.

Në fjalën e saj përmendi edhe disa shifra që tregojnë rritjen e pjesëmarrjes së femrave në FA. Aktualisht përfaqësimi i femrave ushtarake në FA është 15.07%.

Nga këto oficerë femra 20.84%, nënoficerë femra 13.44%, ushtarë femra 11.37% të numrit të përgjithshëm të femrave ushtarake. Ndërsa numri i punonjësve civil përbëjnë 37.03% dhe në total numri i femrave ushtarake dhe civile në FA përbëjnë 20.12%.

Po kështu ndjeshëm është rritur rekrutimi i femrave për t'u bërë oficerë. Aktualisht në Akademinë e Forcave të Armatosura vetëm në bachelor dhe kursin e përgatitjes së oficerëve kemi 50 femra, nga këto 4 janë nga Kosova.

Në fund Gjenerale Shehu dha mesazhin se të gjitha si femra në uniformë, jo vetëm në nivel kombëtar, por në nivel rajonal dhe global duhet të ngremë fuqishëm zërin që femrat ushtarake

të jenë të vlerësuara dhe të meritojnë vendin që u takon.

Secila diskutante në panel, por edhe në pyetjet e komentet e bëra, ndanë me auditorin eksperiencën e tyre personale si femra në uniformë, por edhe punën e bërë nga institucionet dhe vendet që përfaqësonin. Ajo që binte në sy ishte se, disa nga vendet e rajonit, kanë krijuar shoqatat "Për mbrojtjen e femrave në uniformë nga diskriminimi dhe ngacimet e ndryshme". Këto shoqata funksionojnë në mënyrë vullnetare pa kosto financiare e drejtohen nga femra me gradë të lartë ushtarake. "Një eksperiencë e tillë mund të aplikohet edhe në Forcat e Armatosura nëse nuk ka pengesë ligjore. Duke u mbështetur në ligjin ligjit nr. 9970, datë, 24.7.2008, "Për barazinë gjinore në shoqëri" dhe gjithë aktet e tjera nënligjore në fuqi si: "Strategjinë Kombëtare për Barazinë Gjinore 2021-2030"

dhe "Planin e Veprimit", miratuar me VKM nr. 400, datë 30.06.202, "Planin e Veprimit për Barazinë Gjinore 2022-2030 në FA", miratuar me urdhër të Ministrit të Mbrojtjes nr. 651, datë 06.05.2022, të përgatitura në zbatim të Rezolutës 1325 të Këshillit të Kombeve të Bashkuara "Mbi Gruan, Paqen dhe Sigurinë", janë një bazë e shëndoshë për mbështetjen e femrës shqiptare në uniformë në Forcat e Armatosura, por gjatë punimeve dyditore të kësaj konference diskutantët sollën mjaft përvoja dhe praktika në vendet e institucionet e tyre, për të cilat - shprehet Gjenerale Shehu - një pjesë e tyre mund të merren në konsideratë në të ardhmen nga strukturat e Ministrisë së Mbrojtjes dhe Shtabit të Përgjithshëm, me qëllim rritjen akoma më shumë të rolit dhe përgjegjësisë femrës ushtarake në jetën ushtarake, që zëri i tyre të jetë më i fuqishëm.

Konkretisht, në të gjitha komisionet e karrierës mund të jetë një femër ushtarake sipas gradave që e kërkon ligji. Një gjë e tillë nuk kërkon ndryshim ligji, por vetëm dakordësi dhe përfshirje në urdhrat e Ministrisë së Mbrojtjes; Në grupet e ndryshme të punës që ngrihen për çështje të ndryshimit të ligjeve, VKM-ve, që kanë si objekt arsimimin, përparimin në gradë, trajtimin shëndetësor, social, dhënie kredish, etj., të jetë patjetër një femër ushtarake; Emërimin e femrave ushtarake në poste komanduese e drejtuese, sidomos në nivelin operacional e strategjik, ku nuk kemi asnjë femër; Të krijohet shoqata e femrave ushtarake aktive në Forcat e Armatosura, duke marrë përvojën dhe eksperiencën e vendeve të rajonit e më gjerë që kanë shoqata për mbrojtjen e femrave në uniformë nga diskriminimi dhe ngacimet e ndryshme. Kjo është edhe një kërkesë e Rezolutës 1325 të Këshillit të Kombeve të Bashkuara "Mbi Gruan, Paqen dhe Sigurinë".

Mendoj se këto masa do ta përmirësojnë dhe ngrënë në një nivel më të lartë rolin dhe përgjegjësinë femrës ushtarake në Forcat e Armatosura", - përfundon zëvendëshefi i Shtabit të Përgjithshëm të FA, Gjeneralmajor Manushaqe Shehu.

Arqile Lipe: 'Malua' më ndryshoi emrin por më zgjati jetën

Skënderbegasi Arqile Lipe, i vlerësuar me titullin e lartë “Artist i Merituar” është një nga aktorët e njohur shqiptar të estradës.

Arqile Lipe u lind më 17 shkurt të vitit 1949 në Fier dhe banon në këtë qytet. Ai është një nga nxënësit e Shkollës së Mesme të Përgjithshme Ushtarake “Skënderbej” që ka arritur të bëjë emër si aktor, kryesisht në fushën e humorit.

I ardhur nga ushtria, filloi punë në prapavijën e teatrit si hidraulik, kaldajist dhe më pas si magazinier, kur një ditë në zyrën e magazinierit dëgjon pa dashur një bisedë që bënte shefi i muzikës Isuf Maloku (që sot nuk jeton më), pasi i thotë: “Ky kaldajisti më duket djalë me humor, ta provojmë një herë, ne marrim amatorë, ta provojmë dhe këtë”. Kështu, u çel rruga, dhe filloi si aktor në vitin 1971. Premiera e parë ka qenë “Revista”, e shkruar dhe vënë në skenë nga Pëllumb Kulla. Rolet që ai ka interpretuar janë të shumtë dhe kanë lënë mbresa jo vetëm tek shikuesit e kohës, por dhe për brezat më vonë. Arqile Lipe, pasi mbaroi shkollën fillore dhe atë shtatëvjeçare në vendlindje, i del e drejta e studimit për në Shkollën e Mesme të Përgjithshme Ushtarake “Skënderbej”. Këtë shkollë ai e nis në shtator të vitit 1963 dhe e përfundon në vitin 1967. Por ndryshe nga pjesa më e madhe e shokëve të tij të klasës që vazhduan arsimimin e mëtejshëm në shkolla të ndryshme ushtarake dhe iu përkushtuan karrierës në këtë fushë, jeta e Arqile Lipes pati tjetër udhë. Ai u shkollua dhe ia kushtoi jetën artit. Ai spikati qysh në lëvizjen amatore të qytetit, por profilin e tij artistik e konsolidoi në Estradën e Fierit, qysh kur u emërua aty si aktor profesionist në vitin 1971.

Ka një mimikë shprehëse, të planit komik. Gjestikulimi i tij është i shkathët. Përdor forma burleske, me zmadhimin e një tipari komik. Po ashtu, në aktrimin e tij bie në sy bufonada, karikaturizimi i tipave, zhdërvjelltësia plastike. Fatmiri është një nga kupletistët dhe parodistët e hijshëm të teatrit të estradës. Ai është bërë i njohur posaçërisht në një nga interpretimet e tij më të spikatura bashkë me aktorin Todi Llupi, në parodinë “Do martojmë Malon”, më 1982. Të shumta janë rolet e tij, kryesisht në komedi me një akt, në skeçe, parodi, kuplete, monologë, pantomima, dialogë etj. Ndër rolet kryesore të tij mund të përmendim: Fshatarin tek “Një

shkrimtar në kullë”; zëvendësministrin tek “Bashkëfshatarët”, kryeplakun tek “Anekdotat e humorit popullor”; brigadierin tek “Kontakte dhe Izolatorë” (1984); punëtorin tek “Kënga e Gjyles” (1985), Llazi tek “Rexha ka thirrur rojet” (1987); fshesaxhiu tek “Plakemi me

hallet e botës”; shkrimtari tek “Çobua me shkrimtarin” (1989) etj.

Gjithashtu, Arqileja ka luajtur role në komedi të plota, si Mirashi tek “Flokë dëbore” në prill 1982; avokati tek “Një budalla e gjysmë” (1995); fshatari tek “Lamtumirë fukarallëk

(1996); çalamani tek “Me trap drejt Europës”; polici tek “Pazari” (2004). Në vitin 1989 i është dhënë titulli “Artist i merituar”. Teksa autori pyetet mbi rolet e tij, menjëherë dallon atë të personazhit të Malos. “Edhe miqtë sot më shumë më flasin ‘Malo’ sesa Arqile. Më pëlqen llagapi ‘Malo’. Kam shumë histori me këtë emër të skeçit. Kudo që shkoj, kuqo që rri, kudo që diskutoj më thonë: ‘Hë mo Malo?’. Por çudia më e madhe ka qenë kur jam martuar. Në atë kohë, Malo kishte një apo dy vjet që kishte dalë. Gruan e kam vlonjate, pra jam dhëndër në Vlorë. Kur do bënim fotografitë e fejesës, siç i kërkonte koha, aty pranë fotografëve njerëzit na shihnin me kureshtje. Na shihnin dhe i çuqurisnin njeri-tjetrit në vesh. E di çfarë thoshin: ‘Uaaaa, Malua i Fierit po merr një gocë nga Vlora. Bravo Malo!’. Kështu që pas atij roli dhe deri më sot, pjesa dërrmuese e njerëzve më thërrasin ‘Malo’. Kur më thërrasin me emër, ndonjëherë as kthej kokën. Kjo pasi njëherë kur ishim në një darkë me miq, ishte dhe një shok me emrin tim. Dikush foli: ‘O Arqile’ dhe unë thashë urdhëro! Ai që foli ma priti menjëherë: ‘Rri o Malo se nuk e kam me ty’. Që atëherë, kur më flasin në emrin e nënës shikoj mos ka të tjerë përfaqë qe të kthej përgjigje se do më thonë ‘rri Malo!’ Kështu që emri Malo më ka mbetur për 41 vjet... Ne aktorëve na personifikojnë me emrat e personazheve dhe kjo është kënaqësi. Kjo tregon se unë ia kam arritur, me punë e talent dhe e kam zbrërthyer atë material saqë ka hyrë dhe është bërë popullor në çdo shtëpi, pak nga ekrani dhe pak nga skena. Nëse doli Lipe Shtogu, Fuati nuk e kishte më emrin Fuat, pasi njerëzit i thoshin: ‘U Lipe, hajde të të jap një kafe’, ose ‘Lipe si je’. Doli edhe një Çobo Rrapushi dhe Luftëtarit i thërrisnin me këtë emër. Malua më ndërroi emrin, por më shtoi jetën...”.

NJË FUNDJAVË NDRYSHE ME NJË AMBASDOR NDRYSHE

VERI TALUSHLLARI

Në prag të festave të Nëntorit

Mbresa nga një takim me Ambasadorin e RSH-së në SHBA i Shoqatës së Ushtarakëve Shqiptarë "Association of SKËNDERBEJ USA" në NY-NJ. Një pasdite e bukur fillim nëntori, e ngrohtë e plot diell, një pamje e bukur nga terraca e një ndërtese të lartë në qendër të Manhattan-it, ku është dhe një lokal i vëllezërve Myzafer e Zamir Vejuka, skënderbegas dhe ushtarakë, e tashmë biznesmenë të suksesshëm, ku syri kap të famshmin "Empire State Building" e më në horizont "Freedom Tower", në perëndim Hudson River që rrjedh i qetë, madhështor i ndritshëm me New Jersey-in në sfond e më në veri të bukurin e të zhurmshmin "Time Square". Jemi disa anëtarë të Shoqatës 'SKËNDERBEJ' që ndërsa presim mikun, bisedojmë me kamerierët, djem të bukur e të shkathët, e për kënaqësinë tonë, të gjithë shqiptarë.

Ja dhe Ambasadori, z. Ervin Bushati, i shoqëruar nga Këshilltari i Ambasadës, z. Helidon Bendo. Një Ambasador ndryshe. Miqësor. Jo formal. I qeshur dhe bashkëbisedues i këndshëm. (Është takimi ynë i parë me një Ambasador. Në të vërtetë është i pari Ambasador që megjithëse vetëm pak kohë ka që ka marrë këtë detyrë, nuk rri i mbyllur në zyrën e tij në Washington D.C., por vjen në takime me komunitetin shqiptar). Dëgjues i vëmendshëm, por dhe i mprehtë në përgjigjet. Nuk i thotë "jo" një gote vere pas një dite të lodhshme e një takimi të gjatë me përfaqësues të shoqatave të shumta shqiptare në New York, për ta bërë bisedën më të lirshme dhe më intime. Madje ende pa u ulur mirë, me Nadiren, Gëzimim apo Fluturën u zbuluan disa lidhje të hershme familjare e shoqërore, që e bënë bisedën edhe më të këndshme e të natyrshme. Presidenti i "Association of SKËNDERBEJ", prof. asoc. dr. kolonel (R) Gëzim Mustafaj i bën një përshkrim të jetës dhe veprimtarisë së Shoqatës, e cila mbledh në radhët e saj ushtarakë shqiptarë të liruar ose në pension tashmë me banim në SHBA, familjarë të tyre dhe miq e simpatizantë. Në gjashtë vitet e veprimtarisë së saj, Shoqata ka bërë shumë veprimtari atdhetare, kulturore e humanitare, në përmbushje të misionit që i kemi vënë vetes për ruajtjen e traditave e zakoneve më të mira të popullit e Ushtrisë Shqiptare, por edhe për t'iu gjendur njeri-tjetrit, për të festuar së bashku, për të dalë nga rutina e përditshme e nga stresi i të qenit larg Atdheut. Përmend veprimtaritë shkencore si për 100-vjetorin e Kongresit të Lushnjës apo promovime librash të anëtarëve të Shoqatës, mbledhje fondesh për raste fatkeqësish, si në rastin e ndarjes nga jeta të legjendës së portës së "Partizanit" Bashkim Myhedini, apo të

Dëshmorit të Atdheut Saimir Hoxha etj.

- Po shumë bukur! Se kur dëgjon 'Shoqatë ushtarakësh' të vete mendja te ndonjë përgatitje për luftë. - thotë duke qeshur Ambasadori. - Por më vjen mirë që siparin e festave po e hapim me ju. Jam rritur me histori të luftës dhe ushtrisë, kam pas gjyshin partizan dhe oficer.

- Po nëse na bëhet thirrje, edhe atë e bëjmë, - ia kthejnë Agimi e Milto. - Ja e biseda shkon te domosdoshmëria e rritjes së investimeve të qeverisë shqiptare për mbrojtjen se ...ja, grekët, serbët, po armatosen... i themi. Ambasadori na

tregon për disa hapa që janë bërë e disa investime sidomos në planin strategjik e të mbrojtjes, jo vetëm konvencionale por edhe në fusha të tjera ku jemi vlerësuar nga Komanda e NATO-s si "më të mirët në klasë". Dhe shpjegon thjesht e qartë vlerat dhe rëndësinë e drejtimit të Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara e tani të Këshillit të Drejtave të Njeriut nga Shqipëria. Dhe një kompliment e vlerësim me fjalët më të mira për kolegun e vet, Ambasadorin tonë në OKB, z. Ferit Hoxha, mbase më i miri në shërbimin diplomatik thotë, por që sot ka dhe detyrën më të vështirë.

Doemos, flasim edhe për votën e emigrantëve, edhe për kujdesin që dy qeveritë shqiptare duhet të bëjnë për shkollat shqipe dhe Ambasadori na kujton se këtë muaj do të bëhet Samiti i Tretë i Diasporës, e, nëse dikush nga ju do të ndodhet në Shqipëri, duhet të jetë atje.

- Do të jem unë, - thotë Petriti, - e patjetër do të shkoj. Por meqë Ambasadori na zbulon se është financier dhe në Parlament ka punuar për investimet, Zamiri e "kritikon" se disa investime duheshin bërë më mirë, e përmend -doemos si shkodran e biznesmen, që me siguri ia di vlerën e mbase një ditë do të hedhë para atje- Velipojën, një pasuri e jashtëzakonshme. Me një gjuhë të kuptueshme dhe argumente, z. Ervin tregon prioritetet e investimeve dhe bumin që pritet në vitet e ardhshme jo të largët e ne doemos do të donim me zemër që ta shohim Atdheun tonë edhe më të bukur e më të zhvilluar. Ambasadori kërkon të dijë më shumë për shpërndarjen e emigrantëve në NY, NJ dhe Conecticat, për organizimin e tyre dhe së bashku biem në një mëndje që Shoqata "Bijtë e Shqipes" në Filadelfia është më e mirë organizuara në SHBA. I tregojmë edhe për një nismë për sjelljen në Shqipëri të eshtrave të Nolit, pasi atje e kanë vendin. Biem dakord që ka disa vështirësi të natyrave të ndryshme, por mbetet për t'u parë. Si pa u vënë re ikin dy orët dhe miqtë që do të duhet të udhëtojnë për në Washington D.C., ngrihen, e, pasi bëjmë disa foto, ndahemi miqësisht dhe me premtimin për të mos qenë ky takimi i fundit.

- Patjetër, - thotë Ambasadori, - madje që këtë muaj kur do të ngremë Flamurin tonë në City Hall, (Bashkinë e NY), më 27 Nëntor! Mirupafshim atje dhe Gëzuar Festat!

Përshtati: MIMOZA GOLIKJA

NATO dënon tërheqjen e Rosisë nga traktati CFE: Rusia është në shkelje të hapur të ligjit ndërkombëtar

Aleatët e NATO-s dënuan vendimin e Rosisë për t'u tërhequr nga Traktati për Forcat e Armatosura Konvencionale në Evropë, një marrëveshje kyçe e pas Luftës së Ftohtë, dhe thanë se si përgjigje do të pezullonin operacionin e saj. Rusia u tërhoq zyrtarisht nga traktati i sigurisë, i cili kufizonte kategoritë kryesore të forcave të armatosura konvencionale, duke fajësuar Shtetet e Bashkuara për minimin e sigurisë së pas Luftës së Ftohtë me zgjerimin e aleancës ushtarake të NATO-s.

Në deklaratën e tij të datës 7 nëntor 2023, Këshilli i Atlantikut të Veriut mbi përgjigjen e aleatëve ndaj tërheqjes së Rosisë nga Traktati për Forcat e Armatosura Konvencionale në Evropë, tha se: "Aleatët dënojnë vendimin e Rosisë për t'u tërhequr nga Traktati për Forcat e Armatosura Konvencionale në Evropë (CFE) dhe luftën e saj të agresionit kundër Ukrainës, e cila është në kundërshtim me objektivat e Traktatit. Tërheqja e Rosisë është e fundit në një seri veprimesh që minojnë sistematikisht sigurinë euroatlantike. Rusia vazhdon të demonstrojë mospërfillje për kontrollin e armëve, duke përfshirë parimet kryesore të reciprocitetit, transparencës, pajtueshmërisë, verifikimit dhe pëlqimit të vendit pritës, dhe minon rendin ndërkombëtar të bazuar në rregulla. Ndërsa njohja e rolit të CFE-së si një gur themeli i arkitekturës së sigurisë euroatlantike, një situatë ku Shtetet Aleate i binden Traktatit, ndërsa Rusia jo, do të ishte e paqëndrueshme", - thekson deklarata në hyrje të saj. Prandaj, si pasojë, Shtetet Aleate Palë synojnë të pezullojnë funksionimin e Traktatit CFE për aq kohë sa është e nevojshme, në përputhje me të drejtat e tyre sipas ligjit ndërkombëtar. Ky është një vendim i mbështetur plotësisht nga të gjithë aleatët e NATO-s.

Aleatët përsërisin angazhimin e tyre të vazhdueshëm për të reduktuar rrezikun ushtarak dhe për të parandaluar keq perceptimet dhe konfliktet. Ata përipiqen të ndërtojnë besim reciprok, bazuar në parimet kryesore të transparencës, përputhshmërisë, verifikimit, reciprocitetit dhe pëlqimit të vendit pritës, duke kontribuar kështu në paqen dhe sigurinë.

Aleatët ftojnë ato shtete që ndajnë këtë angazhim dhe këto parime, të bashkojnë përpjekjet tona për të kontribuar gjithashtu në rritjen e parashikueshmërisë dhe stabilitetit në zonën euro-atlantike, shprehjet deklarata e Këshillit të Atlantikut të Veriut. "Aleatët mbeten të bashkuar në angazhimin e tyre për kontroll efektiv të armëve konvencionale si një element kyç i sigurisë euroatlantike, duke marrë parasysh mjedisin mbizotërues të sigurisë dhe sigurinë e të gjithë aleatëve". Kjo plotëson qëndrimin parandalues dhe mbrojtës të Aleancës që aleatët kanë vendosur ta forcojnë më tej. "Aleatët do të vazhdojnë të konsultohen dhe vlerësojnë implikimet e mjedisit aktual të sigurisë dhe ndikimin e tij në sigurinë e Aleancës dhe në qasjen tonë. Ata do të përdorin NATO-n si një platformë për diskutime të thella dhe konsultime të ngushta mbi përpjekjet për kontrollin e armëve, përfundon deklarata.

Kush është roli i NATO-s në kontrollin e armëve konvencionale

NATO është e përkushtuar dhe i kushton rëndësi të madhe kontrollit të armëve konvencionale. Aleanca ofron një forum thelbësor konsultativ dhe vendimmarrës për anëtarët e saj mbi të gjitha aspektet e kontrollit të armëve dhe çarmatimit.

Marrëveshjet konvencionale të kontrollit të armëve

Koncepti Strategjik i NATO-s 2022 thekson rëndësinë e vazhdueshme të stabilitetit strategjik dhe përpjekjet e aleatëve për kontrollin e armëve, çarmatimin dhe mospërhapjen, të cilat synojnë të reduktojnë rrezikun dhe të rrisin sigurinë, transparencën, verifikimin dhe pajtueshmërinë. Traktati i Forcave të Armatosura Konvencionale në Evropë: Traktati i vitit 1990 mbi Forcat e Armatosura Konvencionale në Evropë (CFE) përmendet si "gur themeli i sigurisë evropiane". Ajo imponon, për herë të parë në historinë evropiane, kufizime ligjore dhe të verifikueshme në strukturën e forcave të 30 Shteteve Palë të saj, të cilat shtrihen nga Oqeani Atlantik deri në Malet Urale. Që nga hyrja në fuqi e Traktatit në vitin 1992, është verifikuar shkatërrimi i mbi 100,000 pjesëve të pajisjeve të kufizuara sipas traktatit (tanke, transportues të personelit të blinduar, artileri, helikopterë sulmues dhe avionë luftarakë) dhe janë kryer pothuajse 6,000 inspekte me nën terren, duke arritur objektivat e tij për të krijuar ekuilibër dhe për të zbutur mundësinë e sulmeve konvencionale të befasishme brenda zonës së aplikimit.

Në Konferencën e parë të Rishikimit të CFE-së, në 1996, filluan negociatat për të përshtatur Traktatin CFE për të pasqyruar realitetet e epokës së pas Luftës së Ftohtë. Ky proces u përfundua në lidhje me Samitin e Organizatës për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE) në Stamboll në 1999. Shtetet Palë ranë dakord gjithashtu për angazhime shtesë, të quajtura Angazhimet e Stambollit. Gjatë Konferencës së tretë të Rishikimit të CFE-së në qershor 2006, Rusia shprehu shqetësimet e saj në lidhje me ratifikimin e Traktatit të përshtatur CFE dhe pretendoi se edhe ACFE ishte e vjetruar.

Pas Konferencës së Jashtëzakonshme të qershorit 2007 të Shteteve Palë në Traktatin CFE, presidenti rus nënshkroi legjislacionin, më 14 korrik 2007, për të "pezulluar" në mënyrë të njëanshme detyrimet e tij ligjore sipas Traktatit CFE që nga 12 dhjetori 2007. Në përgjigje të këtyre ngjarjeve, NATO ofroi një sërë veprimesh konstruktive dhe largpamëse. Në 2008 dhe 2009, u mbajtën konsultime midis Shteteve të Bashkuara, në emër të Aleancës dhe Rosisë, por me zhvillim të kufizuar. Përpjekje të mëtejshme për të zgjidhur ngërçin u ndoqën me iniciativën e SHBA-së, e cila kërkoi një marrëveshje për një kornizë për negociatat për një Traktat të modernizuar CFE, në konsultime midis të gjitha Shteteve Palë të CFE-së dhe vendeve anëtare të NATO-s që nuk janë palë në Traktatin CFE. Procesi ngeci në vjeshtën e vitit 2011 për shkak të mungesës së marrëveshjes mes palëve.

Në një situatë ku nuk mund të arrihej një marrëveshje për të kapërcyer ngërçin, në fund të nëntorit 2011, aleatët e NATO-s CFE njoftuan vendimet e tyre për të ndërprerë zbatimin e disa detyrimeve të CFE-së kundrejt Rosisë, duke vazhduar ende të zbatojnë plotësisht detyrimet e tyre në respekt për të gjitha shtetet e tjera palë të CFE-së. Megjithatë, në komunikatën e ministrave të jashtëm të dhjetorit 2011, aleatët deklaruan se këto vendime ishin të kthyeshme nëse Federata Ruse do të kthehej në zbatimin e plotë.

Në Samitin e Çikagos në maj 2012, aleatët përsëritën angazhimin e tyre për kontrollin e armëve konvencionale dhe shprehën vendosmërinë për të ruajtur, forcuar dhe modernizuar regjimin e kontrollit të armëve konvencionale në Evropë, bazuar në parimet dhe angazhimet kryesore. Në Samitin e Uellsit në shtator 2014, aleatët riafirmuan angazhimin e tyre të gjatë për kontrollin e armëve konvencionale si një element kyç i sigurisë euroatlantike dhe theksuan rëndësinë e zbatimit të plotë dhe pajtueshmërisë për të rindërtuar respektimin dhe besimin. Ata nënvizuan se aktiviteti ushtarak i njëanshëm i Rosisë në dhe rreth Ukrainës kishte minuar paqen, sigurinë dhe stabilitetin në të gjithë rajonin dhe zbatimin selektiv i Dokumentit të Vjenës dhe Traktatit të Qiejve të Hapur dhe moszbatimi i saj prej kohësh i Traktatit CFE kishte gërryer pozitivitetin, kontributet e këtyre instrumenteve të kontrollit të armëve. Aleatët i bënë thirrje Rosisë që t'i përmbahej plotësisht angazhimeve të saj. Më 11 mars 2015, Federata Ruse njoftoi se po pezullonte pjesëmarrjen e saj

në takimet e Grupit të Përbashkët Konsultativ (JCG) për Traktatin CFE, i cili mblidhet rregullisht në Vjenë.

Në samitet e NATO-s 2016, 2018 dhe 2021, aleatët shprehën se mbeten të përkushtuar ndaj kontrollit të armëve konvencionale si një element kyç i sigurisë euroatlantike, por se aktiviteti ushtarak i njëanshëm i Rosisë në dhe rreth Ukrainës vazhdon të minojë paqen, sigurinë dhe stabilitetin në të gjithë Rajonin. Ata përsëritën gjithashtu se zbatimin selektiv i Dokumentit të Vjenës dhe Traktatit të Qiejve të Hapur nga Rusia dhe moszbatimi prej kohësh i Traktatit CFE, i kombinuar me qëndrimin e saj agresiv ushtarak, vazhdojnë të minojnë sigurinë dhe stabilitetin në zonën euro-atlantike. Në Samitin e Madridit në qershor 2022, aleatët dënuan në termat më të ashpër të mundshëm luftën e agresionit të Rosisë kundër Ukrainës, e cila minon rëndë sigurinë dhe stabilitetin ndërkombëtar dhe është një shkelje e hapur e ligjit ndërkombëtar. Dëshmti i Rosisë për t'u përmbajtur detyrimeve të traktatit të saj CFE u demonstrua qartë gjatë raundeve të saj të njëpasnjëshme të ngritjes ushtarake përgjatë vitit 2021 dhe në fillim të vitit 2022 përpara pushtimit të saj në shkallë të plotë të Ukrainës, si dhe gjatë luftës së saj të paprovokuar ndaj Ukrainës që nga shkurti 2022.

Dokumenti i Vjenës: Dokumenti i Vjenës (VDOC), i cili përfshin të gjitha shtetet pjesëmarrëse të OSBE-së, është një marrëveshje politike detyruese e krijuar për të promovuar besimin dhe transparencën reciproke në lidhje me forcat dhe aktivitetet ushtarake të një shteti. Sipas VDOC, janë kryer mijëra inspekte dhe vizita vlerësuese, përfshirë vizita në baza ajrore dhe objekte të tjera ushtarake. Llojet e reja të sistemeve kryesore të armëve dhe pajisjeve u janë demonstruar gjithashtu shteteve pjesëmarrëse të VDOC. Në vitin 2019, aleatët e NATO-s, së bashku me partnerët e atëhershëm Finlandën (tani vend anëtar) dhe Suedinë (tani e fuar në NATO), paraqitën një propozim të ri për modernizimin e Dokumentit të Vjenës. Propozimi synon të rivendosë besimin, të ndërtojë parashikueshmëri reciproke, të reduktojë rrezikun dhe të ndihmojë në parandalimin e konfliktit të paqëllimshëm. Rusia ende nuk është angazhuar me propozimin e modernizimit dhe vazhdon të zbatojë në mënyrë selektive VDOC. Ashtu si me detyrimet e saj të traktatit CFE, dëshmti i Rosisë për të përmbushur angazhimet e saj VDOC u demonstrua qartë gjatë ngritjes së saj ushtarake përpara pushtimit të saj në shkallë të plotë të Ukrainës, si dhe gjatë luftës së saj të vazhdueshme të agresionit.

Traktati i Qiejve të Hapur: Traktati i Qiejve të Hapur është ligjoristik i detyrueshëm dhe lejon fluturime vëzhgimi ajror të paarmatosur mbi territorin e pjesëmarrësve të tij. Deri më tani, më shumë se 1500 misione vëzhgimi ajror kryer që nga hyrja në fuqi e Traktatit në janar 2002. Fotografia ajrore dhe materiale të tjera nga misionet e vëzhgimit ofrojnë transparencë dhe mbështetje për aktivitetet e verifikimit të kryera në terren sipas traktateve të tjera. Ky Traktat parashikon bashkëpunim të gjerë në lidhje me përdorimin e avionëve dhe sensorëve të tyre, duke shtuar kështu hapjen dhe besimin. Pas negociatave afatgjata, Shtetet Palë në Traktatin e Qiejve të Hapur ranë dakord në konferencën e rishikimit të vitit 2010 për të lejuar përdorimin e sensorëve dixhitalë në të ardhmen. Disa Shtete Palë po përmirësojnë aktualisht avionët e tyre dhe po i nënshtrohen procesit të nevojshëm të certifikimit të përcaktuar nga Traktati i Qiejve të Hapur, me qëllim që të vënë në funksion avionin në vitet e ardhshme.

Efektiviteti i Traktatit mbështetet në vullnetin e mirë të anëtarëve të tij për të kontribuar në procesin e transparencës. Si përgjigje ndaj zbatimit selektiv të Rosisë dhe shkeljes së përsëritur të këtij traktati ligjoristik të detyrueshëm të kontrollit të armëve, SHBA u tërhoqën nga Traktati i Qiejve të Hapur në nëntor 2020. Në qershor 2021, Rusia njoftoi vendimin e saj për t'u tërhequr nga Traktati. Pavarësisht se aleatët i kërkuan Rosisë që të përdorë kohën para se tërheqja e saj të hyjë në fuqi për të rishqyrtuar vendimin e saj dhe për t'u kthyer në përputhje të plotë me Traktatin e Qiejve të Hapur, tërheqja e Rosisë hyri në fuqi më 18 dhjetor 2021.

Programi i Veprimtimit i OKB-së për të parandaluar, luftuar dhe zhdukur tregtinë e paligjshme të armëve të vogla dhe të lehta në të gjitha aspektet e saj

Përhapja e armëve të vogla dhe të lehta (SALW) jo vetëm që ushqen aktivitetet globale terroriste, por gjithashtu inkurajon dhunën, duke prekur kështu popullsinë lokale dhe duke parandaluar zhvillimin konstruktiv dhe aktivitetet ekonomike. "Përhapja e AVL-ve duhet të trajtohet sa më gjerë të jetë e mundur dhe Këshilli i Partneritetit Euro-Atlantik (EAPC) është një kornizë e përshtatshme për organizimin e kësaj fushe të rëndësishme pune". Grupi i Punës Ad Hoc i NATO/EAPC për AVL-të dhe Veprimin ndaj Minave kontribuon në përpjekjet ndërkombëtare për të trajtuar tregtinë e paligjshme të AVL-ve dhe inkurajon zbatimin e plotë të rregulloreve dhe standardeve ndërkombëtare, përfshirë Programin e Veprimtimit të Kombeve të Bashkuara (OKB PoA).

PoA e OKB-së u miratua në korrik 2001 nga afro 150 vende,

duke përfshirë të gjitha vendet anëtare të NATO-s, dhe përmban rekomandime konkrete për përmirësimin e legjislacionit kombëtar dhe kontrolleve mbi armët e vogla të paligjshme, nxitjen e bashkëpunimit rajonal dhe promovimin e ndihmës dhe bashkëpunimit ndërkombëtar për këtë çështje. Ai u zhvillua dhe u ra dakord si "rezultat i realizimit në rritje se shumica e konflikteve të sotme luftohen me armë të paligjshme të vogla dhe të lehta, dhe se disponueshmëria e tyre e gjerë ka një ndikim negativ në paqen dhe sigurinë ndërkombëtare, lehtëson shkeljet e ligjit ndërkombëtar humanitar dhe të drejtat e njeriut dhe pengon zhvillimin ekonomik dhe social". Ai përfshin masa në nivel kombëtar, rajonal dhe global, në fushën e legjislacionit, kontrolleve të eksportit dhe importit, shkatërrimin e armëve të konfiskuara, sekuestruara ose të grumbulluara, si dhe bashkëpunimin dhe ndihmën ndërkombëtare për të forcuar aftësinë e shteteve në identifikimin dhe gjurmimin e armëve të vogla dhe të lehta ilegale. OKB-ja mban Takimin Dyvjeçar të Shteteve për të Shqyrtuar Zbatimin e PoA, në të cilën NATO merr pjesë. Delegacionet kombëtare nga të gjitha shtetet anëtare mblidhen çdo gjashtë vjet për të shqyrtuar progresin e bërë në zbatimin e PoA. Aleanca ndihmon vendet partnere në shkatërrimin e rezervave të tepërta të minave, armëve dhe municioneve përmes një mekanizmi të Fondit të Mirëbesimit të NATO-s/Partneritetit.

Konventa për Municionet Thërrmuese: Konventa për Municionet Thërrmuese ndalon çdo përdorim, prodhim, transferim dhe grumbullim të municioneve thërrmuese. Nene të veçanta në Konventë kanë të bëjnë me ndihmën për viktimat, pastrimin e zonave të kontaminuara dhe shkatërrimin e stoqeve. Ajo u bë një instrument ndërkombëtar ligjoristik i detyrueshëm kur hyri në fuqi më 1 gusht 2010. Deri më tani, Konventa ka 110 shtete palë dhe 13 nënshkruese.

Traktati i Tregtisë së Armëve: Në korrik 2012, vendet anëtare të OKB-së u mblodhën në Nju Jork për të negociuar një traktat të tregtisë së armëve që do të vendoste standarde të larta të përbashkëta për tregtinë ndërkombëtare të armëve konvencionale. Pas dy vjet negociatash, Konferenca arriti një marrëveshje për një tekst traktati. Qeveritë nënshkruan traktatin dhe, pas ratifikimit nga 50 shtete, ai hyri në fuqi në dhjetor 2014. Që atëherë, 111 shtete e kanë ratifikuar traktatin. Ai vendos standarde të përbashkëta ndërkombëtare për importin, eksportin dhe transferimin e armëve konvencionale. NATO është e gatshme të mbështetë Traktatin e Tregtisë së Armëve sipas nevojës.

Projektet e Fondit të Mirëbesimit: Mekanizmi i Fondit të Mirëbesimit të Partneritetit për Paqe u krijua fillimisht në vitin 2000 për të ndihmuar vendet partnere me shkatërrimin e sigurt të rezervave të minave tokësore kundër personelit. Ai u zgjerua më vonë për të përfshirë shkatërrimin e municioneve të tepërta, municioneve të pashpërthyer dhe AVL-ve, dhe ndihmën e vendeve partnere në menaxhimin e pasojave të reformës së mbrojtjes, trajnimit dhe ndërtimit të integritetit. Deri më tani, NATO ka kontribuar në shkatërrimin e 6.2 milionë minave tokësore kundër personelit, 47.808 tonë municione të ndryshme, 642.000 copë municione të pashpërthyer, 2 milionë granata dore, 16 milionë nën-municione thërrmuese, 97.300 raketa tokësore 1,635 sisteme të mbrojtjes ajrore të lëvizshme nga njeriu (MANPADS), 3.530 ton kimikate dhe 689,910 SALW, së bashku me 164.4 milion fishekë municioneve SALW. Deri më sot, 4120 hektarë tokë janë pastruar nga minat apo mjetet e pashpërthyer.

Përveç kësaj, mbi 12,000 ish-personel ushtarak kanë marrë ndihmë për ritrajnim nëpërmjet projekteve të Fondit të Mirëbesimit për reformën e mbrojtjes.

Projektet e Fondit të Mirëbesimit iniciohen nga një vend anëtar ose partner i NATO-s dhe financohen nga kontributet vullnetare nga aleatët, partnerët dhe organizatat individuale. Një platformë për shkëmbimin e informacionit të bazuar në ueb u mundëson donatorëve dhe vendeve marrëse të ndajnë informacione rreth projekteve të vazhdueshme dhe të mundshme.

Organet e NATO-s të përfshira në kontrollin e armëve konvencionale Ka një sërë organesh të NATO-s që ofrojnë një forum për të diskutuar dhe çuar përpara çështjet e kontrollit të armëve. Politika e kontrollit të armëve përcaktohet në kuadër të diskutimeve të Task Forcës së Nivelit të Lartë (HLTF) për Kontrollin e Armëve Konvencionale që u krijua për CFE dhe masat e ndërtimit të besimit dhe sigurisë (CSBM). Zbatimin dhe verifikimin e marrëveshjeve të kontrollit të armëve bien nën kompetencën e Komitetit Koordinues të Verifikimit (KQV), duke përfshirë mbikëqyrjen e një databaze verifikimi të caktuar të CFE-së.

Forume të tjera përfshijnë Komitetin e Partneriteteve dhe Sigurisë së Bashkëpunimit (PCSC) dhe Grupin e Punës Ad Hoc EAPC për SALW-të dhe Veprimin ndaj Minave, në të cilin organizata zbatuese si OKB-ja, Bashkimi Evropian, OSBE-ja, SEESAC dhe Agjencia e NATO-s për Mbështetjen dhe Prokurimin (NSPA) mund të ndajnë informacion mbi projektet.

KOLONEL HYSNI GJERGJI

Kërcënimi terrorist në një dimension të ri, kohë për reflektim

Duke e analizuar terrorizmin në optikën e ngjarjeve të fundit në Gaza, vihet re se ky kërcënim ka marrë një dimension dhe një formë të re në metodë, mjete dhe operacionalitet. Teknologjia smart, IA dhe digjitale e përdorur nga shtete dhe organizata të fuqishme të sigurisë, nuk është më vetëm privilegj i këtyre shteteve. Të rejtat teknologjike të gjendura lehtësisht në treg, po përdoren gjerësisht, profesionalisht dhe lehtësisht nga terroristët e Hamasit në Gaza. Teknologjia bashkëkohore dhe metodat ekskluzive të shërbimeve sekrete, janë në zbatim dhe implementim nga organizatat terroriste. Terrorizmi vazhdon të ekzistojë madje në forma dhe variante të ligjshme, siç janë krahët e armatosur në partitë politike, që në fillim nisin me protesta, duke u transformuar më vonë në takime dhe demonstrata, duke vazhduar në aktivitete të lehta dhune, dhe në fund përfundojnë në veprime intensive luftarake, sabotazhi, vrasje etj.

Lufta po zhvillohet në Tokën e Shenjtë të tre besimeve: është kisha e Varrit të Shenjtë, vendi i vdekjes, kryqëzimit dhe ringjalljes së Jezusit. Si është e mundur që Toka e Shenjtë të kthehet në tokë të përgjakur? Myslimanët në librin e shenjtë, Kuran, thonë: “Vrasja e një civili të pafajshëm është vrasje e gjithë botës. Lagjja Myslimane përmban faktoren e Kupolës së Shkëmbit, si dhe Xhaminë al-Aksa. Disa metra më larg, tempulli i Shkëmbit mban gurin, ku besimtarët besojnë se Muhamedi u ngjiti në qiell. Lagjja hebraike një mbetje e murit në të cilin dikur ishte Tempulli i Shenjtë. Hebrejtë besojnë se ky ishte guri themelor nga u krijua bota.

Përveç sulmit të 7 tetorit 2023 HAMAS ka qenë përgjegjës për një fushatë të gjerë të bombave kamikazë, nga të cilat kanë gjetur vdekjen qindra vetë, përfshi qytetarë amerikanë dhe të huaj të tjerë. Hezbollah është një tjetër grup që njihet si Xhahadi Islamik, që filloi si degë libaneze e Partisë Dava në vitet 1982-1983, me objektiva të ngrejë një qeveri islamike Shia në Liban dhe të identifikohet me militantët islamikë të Ajatollah Khomeinit. Është në aleancë me Iranin dhe përgjegjëse për vdekjen edhe të shumë amerikanëve. Xhahadi Islamik Palestinez (PIJ) ashtu si HAMAS, dhe Hezbollah, që vepron në rajon ka armikun kryesor Izraelin. PIJ-a ka përgjegjësinë për bombën kamikaze më 1996 jashtë qendrës Dizengoff në Tel Aviv, ku u vranë 20 vetë dhe u plagosën 75 të tjerë. Hamas, Hezbollah dhe organizata të tjera që veprojnë në rajon, kanë përdorur fenë myslimane dhe librat e shenjtë për të fituar mbështetës të bindur dhe të devotshëm, si qëllim parësor të kësaj lufte. 7 tetori 2023 risolli në vëmendjen e botës kërcënimin që mendohej sikur ishte minimizuar, apo “mundur” pas fushatave kundër “al qaida-s”, ISIS, etj., por duket qartë se terrorizmi vetëm se ka marrë një drejtim dhe përmasë të re, është perfeksionuar teknologjikisht dhe përshtatur më mirë me situatat gjeopolitike. Trajnimi i organizatave terroriste, po kryhet, po kopjon dhe përthith metodat policore edhe të shërbimeve të inteligjencës, duke krijuar një duel që vazhdon luftën e fshehtë, herë me fitoret e njërës palë dhe herë të palës tjetër.

Në fakt terroristët, sipas librit të shenjtë, janë dy herë terroristë duke përdorur fenë myslimane si arsye, një herë përballë popullsisë civile që vrasin dhe një herë tjetër përballë islamit që e keqpërdorin. “Justifikimi” i dhunës me ideologjitë mbështetëse dhe motivuese, është strategji e vjetër e luftërave të cilat kanë përdorur edhe komunizmin, fashizmin, nazizmin etj. Sipas Senekës: “Feja besohet verbërisht nga injorantët, nuk besohet fare nga intelektualët, por përdoret plotësisht nga politikanët”.

Lufta moderne e nisur midis terrorizmit dhe inteligjencës i ka perfeksionuar metodat e gjetjes dhe transmetimit të informacionit përmes burimeve njerëzore, kamerave, sensorëve, satelitëve, gjurmuesve, IA dhe gjithçka tjetër që lidhet me digitalizimin në përgjithësi. Shërbimet e inteligjencës jo vetëm në Izrael, por kudo në botë janë të parët që i përdorin këto teknologji të reja, por nga tjetër këtë e njohin dhe e bëjnë edhe organizatat terroriste. Sistemi i telekomandimit nga distanca ishte epërsi por kishte edhe një dobësi: ai gjithashtu mund të shkatërrohej nga distanca. Hamasi e përdori këtë dobësi duke dërguar dronë për të stakuar

internetin në kullat celulare që transmetonin sinjale. Pa internet dhe sinjale celulare, sistemi mbrojtës kibernetik u bë i padobishëm. Dronët e teknologjisë së lartë shkatërruan sistemet dhe sensorët e telekomandimit në distancë të mitralozave që Izraeli kishte instaluar në mur, duke i hequr izraelitëve armën kyçe për të luftuar në frontin tokësor. Teknologjia “cyber” e bëri më të lehtë punën për sulmuesit e Hamasit që të afroreshin dhe të hidhnin në erë pjesë të gardhit kufitar, si dhe ta shpërthenin atë në disa vende me lehtësi, duke lejuar mijëra palestinezë të kalonin nëpër këto boshllëqe.

“Pushtimi” i menjëhershëm i më shumë se 20 qyteteve dhe bazave të ushtrisë izraelite në atë sulm ishte shkelja më e rëndë e mbrojtjes së Izraelit në 50 vjet, duke shkatërruar ndjenjën e sigurisë dhe besimin tek ushtria e kombit. Ushtria më e fortë në Lindjen e Mesme u shfaq e pafuqishme për të luftuar kundër një armiku shumë më të dobët, duke i lënë izraelitët të pambrojtur për pjesën më të madhe të ditës kundër skuadrave të terroristëve që vranë më shumë se 1400 izraelitë, duke përfshirë ushtarë në gjumë; rrëmbyen të paktën 150 persona; pushtoi të paktën katër kampe ushtarake; dhe u përhap në më shumë se 40 kilometër katrore të territorit Izraelit. Këto dobësi operacionale ushtarake ishin ndër një sërë gabimesh të tjera logjistike dhe inteligjente nga shërbimet izraelite të sigurisë. Këto dobësi e hapën rrugën për inkursionin e Gazës në Izraelin jugor.

Fshehtësia e planifikimit, përgatitjes dhe organizimit të operacionit, ka qenë një nga faktorët bazë të suksesit fillestar të Hamasit. Përgatitja për një kohë të gjatë për operacion masiv, ku do merrnin pjesë disa mijëra luftëtarë dhe mos rrjedhja e informacionit, ishte supremacia e kësaj organizate mbi shërbimet e inteligjencës më të paguar dhe më të vlerësuar në botë. Pasojat ishin katastrofike për sigurinë e Izraelit dhe reputacionin e tij në rajon si një partner i besueshëm dhe i fuqishëm ushtarak. Para 7 tetorit 2023, Izraeli ishte një shembull për shumë vende në rajon për çështjet e sigurisë, ndërsa tani Izraeli nuk është më një shtet

i pathyeshëm, madje shumë i cenusshëm. Befasia, ishte elementi ushtarak i vjetër sa vetë lufta, e cila vendosi fatin e betejës. Rënia në grackën e operativëve të Hamasit, të cilët e dinin që përgjoheshin, vazhdonin të komunikonin mes tyre me mesazhe mohuese të një plani sulmi mbi Izrael, duke treguar një tjetër nga dështimet profesionale të inteligjencës së glorifikuar izraelite.

Grumbullimi i drejtuesve ushtarakë nga divizioni i Gazës, në një dislokim të vetëm përgjatë kufirit ishte një dështim ushtarak gjithashtu. Pasi baza u pushtua, shumica e oficerëve të lartë u vranë, u plagosën ose u morën peng. Përqendrimi i komandantëve në një bazë të vetme kufitare u godit në fazën e parë të sulmit, e cila pamundësoi komunikimin me pjesën tjetër të forcave të armatosura përgjatë murit të Gazës. Defekt tjetër ushtarak operacional ishte edhe fakti se sistemi izraelit i mbikëqyrjes kufitare mbështetej pothuajse tërësisht në kamera, sensorë madje dhe mitraloza që telekomandohen nga distanca. Ushtarakët izraelitë ishin të sigurt në pa përshkueshmërinë e sistemit mbrojtës. Ushtria izraelite filloi të reduktonte numrin e trupave nga kufiri me Gazën, duke i zhvendosur ato në Bregun Perëndimor.

“Asgjësimi” i komunikimit bëri që të duhen orë të tëra që forcat ajrore të arrinin në pjesën e goditur të zonës edhe pse Izraeli ka baza vetëm disa minuta larg Gazës. Ushtarët izraelitë, të vendosur në dhomat e kontrollit prapa murit, nuk morën alarme se gardhi që ndante Gazën nga Izraeli ishte thyer dhe nuk mundën të shikonin videot që tregonin vendet ku sulmuesit e Hamasit po shkatërronin murin. Pengesa me mur dhe mjete teknologjike rezultoi të ishte më e lehtë për t’u kapërcyer, duke bërë faktorin “njeri” të pazëvendësueshëm. Duke analizuar në këndvështrimin e ekspertit, Izraeli ngjan sikur ka neglizhuar metodat tradicionale të luftës midis këtyre aktorëve. Terroristët kërkojnë të përhapin frikë dhe pasiguri tek institucionet e sigurisë, kështu sulmet e para të Hamasit kundër Izraelit u panë nga bota përmes rrjeteve sociale dhe jo gjatë transmetimit të kanaleve zyrtare informative

izraelite. Media duke e zmadhuar impaktin dhe duke deformuar qëllimisht mesazhin bën përhapjen e mesazheve dhe njëkohësisht rekrutim të mbështetësve të terrorizmit. Dezinformacioni është arma që shtetet dhe aktorë të tjerë të interesuar po përdorin edhe në këtë konflikt të ri.

Shërbimet e inteligjencës duket se janë mbështetur verbërisht në teknologjinë më të re dhe të sofistikuar, duke injoruar faktorin njeri. Inteligjenca dhe terrorizmi vazhdojnë të mbeten aktivitete, të cilat kryhen nga organizata apo dhe individë që “luajnë në të njëjtën fushë të lojës”. Si të tilla ato kanë shumë cilësi të përbashkëta, ku më kryesorja është fshehtësia. Të dy aktorët nuk veprojnë hapur, por në mënyrë të maskuar, ose me “flamur të rremë” dhe me rregulla strikte të mbajtjes së sekretit. Të dy palët ndërluftuese ndjekin lojën dhe përdorin mjetet që përdor kundërshtari dhe në funksion të kësaj, ndërtojnë taktika për të kundërvepruar dhe fituar. Infiltrimi në organizatën terroriste me burime informacioni nga ana e inteligjencës, është çelës i zbrërthimit, kapjes dhe mundjes së kësaj organizate. Nga ana e tyre, terroristët i mbajnë radhët e tyre të shtrënguara, për të mos lejuar askënd të depërtojë nga jashtë ose të tradhtojë nga brenda. Kjo bëhet përmes celulareve të vogla të copëzuara, ku një njeri i kapur, i infiltruar, apo i zbuluar nuk zbulon dot tërë rrjetin. Terroristët përmes dënimeve ekstreme makabre për tradhtarët dhe familjet e tyre, synojnë të minimizojnë aksesin e agjentëve të shërbimeve inteligjente në organizatë.

Në këtë “lojë të përgjakur” të dy lojtarët në fushë, kërkojnë avantazhin e përdorimit të mjeteve të duhura njerëzore dhe teknologjike, por nga ana tjetër synojnë të gjejnë dobësitë dhe hapësirat e zbuluara tek kundërshtari. Izraeli ka shërbimet më të më të mëdha dhe mirë financuara të kundërzbulimit në Lindjen e Mesme, pasi në të kaluarën, Mosad ka kryer atentate në kohën e duhur kundër liderëve militantë, duke ditur dhe monitoruar nga afër të gjitha lëvizjet e tyre. Ndonjëherë këto janë bërë edhe me sulme me dron, pasi agjentët i kanë vendosur gjurmues GPS në makinën e një terroristi të dyshuar, madje kanë përdorur edhe telefona celularë që shpërthejnë pas aktivizimit. Përgjatë murit midis Gazës dhe Izraelit ka patur shumë kamera, sensorë lëvizjeje që vëzhgonin pa ndërprerje 24/7. Megjithatë, militantët e Hamasit thjesht depërtoan nëpër të, hapën vrima në gardhin gjigand me tela me gjemba dhe hynë lehtësisht në Izrael nga toka, deti dhe ajri?!

Agjencitë kryesore të kundërzbulimit të Izraelit, përdorin një gamë moderne teknologjish spiunazhi dhe kundërspiunazhi, dhe sigurisht burime njerëzore, agjenturore brenda grupeve të armatosura palestineze për të mbledhur informacione. Nga sa ndodhi del se Hamasi nuk vlerësohej nga Izraeli i aftë për të nisur një sulm në një shkallë të tillë. Inteligjenca izraelite duket se ishte e përqendruar tek Hezbollahu. Hamasi nënvleftësohej dhe cilësohej si një grup “xhepistash”; vlerëson një ekspert i vjetër i policisë izraelite, në Al khazira. Hamasi përfitoi nga ky perceptim i gabuar

i Izraelit, të cilin me shumë kujdes dhe në fshehtësi të plotë, kjo organizatë e krijoi përmes dezinformacionit që përhapte në fshehtësi të padepërteshme.

Sulmi ndodhi me rastin e 50-vjetorit të luftës arabo-izraelite të vitit 1973, si mesazh i qartë që risolli jehonën e atij sulmi udhëhequr nga Egjipti dhe Siria. Cilat do që të jenë arsyet pse shërbimet e inteligjencës izraelite dështuan për të ndaluar sulmin e 7 tetorit, është e pamundur që Izraeli e ka lënë “thjesht të ndodhë”, thotë David Miller, studiues në Qendrën për Islamin dhe Çështjet Globale të Stambollit. Nëse kjo do jetë e vërtetë ky është operacioni “fals flag” më i madh në botë deri tani. Hamasi për t’u përgatitur dhe kryer një sulm të tillë të koordinuar, kompleks që përfshin grumbullimin e mijëra luftëtarëve dhe raketave, nën hundën e izraelitëve, duhet të jetë planifikuar dhe zbatuar nën masa të jashtëzakonshme të sekretit dhe sigurisë operacionale. Kjo tregon mirë planifikimin dhe mesazhin e qartë që donte të përcillte në një ditë historike për to. Sulmi i Hamasit nga ajri, toka dhe deti, ngriti gjithashtu pikëpyetje se pse agjencitë e inteligjencës mike amerikane dhe shteteve arabe si Egjipti, Jordania, Katari dhe Arabia Saudite nuk dinin gjë për sulmin që do të ndodhte. Izraeli ka aftësi të klasit botëror për mbledhjen dhe analizën e inteligjencës dhe pritej se do të kishte një parashikim mirë të asaj që po ndodh në oborrin e shtëpisë së tij. Jam vërtet i habitur që diçka e kësaj përmase ka ndodhur dhe që izraelitët nuk kishin asnjë ide se kjo do të ndodhë.

Unë besoj se hakmarrja, është mjeti më i gabuar që përdoret nga shtetet në fushata kundër këtyre organizatave dhe konkretisht kundër Hamasit. Hakmarrja dhe thirrjet për hakmarrje izraelite vetëm se shton radhët e terroristëve duke rritur numrin e viktimave të pafajshme të cilat kanë arritur deri në 10 mijë, ndër to shumë gra, fëmijë si dhe mbi 30 gazetarë. Familjarët, të afërmit dhe të pafajshmit, të cilët humbin njerëzit e tyre të dashur pa arsye, do të revoltohen, zhgënjehen, radikalizohen dhe hakmerren, duke shtuar radhët e terroristëve dhe futur këtë luftë në një spirale që vetëm zgjatet dhe vetëm përhapet më shumë. ‘Paqja do të vijë atëherë kur palestinezët do të duan fëmijët e tyre më shumë se do na urrejnë neve, por ne kemi një armë të cilën arabët nuk e kanë; ne nuk kemi ku të shkojmë tjetër’-thoshte Golda Meir, kryeministria e katërt e Izraelit para 60 vitesh.

Palestinezët nuk janë terroristë dhe terroristët nuk janë të gjithë palestinezë. Në këtë kontekst reflektimi që duhet të bëjmë, është pikërisht mos identifikimi i Hamasit me Palestinën dhe i besimtarëve me terroristët. Duhet të shqetësohemi sepse mbështetësit e Palestinës po ngrihen në demonstrime në të gjithë botën arabe dhe perëndimore, duke bërë padashur sensibilizim pro Hamasit. Kjo jo vetëm nuk është një shenjë e paqes, por e një përhapjeje më të madhe të terrorit dhe mbështetësve të tij në rang global. Një studiues i universitetit të Columbias e krahasoi

fenomenin e përhapjes së terrorizmit me përhapjen e zjarrit në pyll, i cili është vështirë të menaxhohet, ndalet apo të shuhet. Pak ditë pas sulmit, në gjithë botën kanë filluar protesta dhe u shfaq solidaritet pro Izraelit por nga ana tjetër ka protesta pro Palestinë në Uashington, Berlin, Paris, Stamboll, Moskë etj.

Irani ka gjasa të përfshihet direkt në luftën e Izraelit me Hamasin, pasi ministri i Jashtëm Iranian, Hossein Amirabdollahian ka paralajmëruar se Teherani nuk do të mbetet “spektator” në këtë situatë. Emmanuel Macron ka folur direkt me homologun e tij iranian, Ebrahim Raisi, më 15 tetor, dhe e ka paralajmëruar Teheranin kundër “zgjërimit të konfliktit, sidomos në Liban”. Presidenti Putin shkon në Pekin dhe bashkë me homologun kinez Xi Im Ping jo vetëm nuk dënojnë sulmet e Hamasit kundër Izraelit, por deklarojnë për një përhapje të konfliktit përtej rajonit. Një nga liderët politikë të Hamasit udhëton në Moskë më 27 tetor, duke deklaruar se nuk lirohen pengjet nëse nuk ndalin sulmet ajrore izraelite. Madje aleatë të NATO-s shfaqën qëndrime të kundërta lidhur me këtë çështje, duke përmblusur kështu një nga qëllimet e terrorizmit, përçarjen mes aleancave dhe qëndrimeve të shteteve të ndryshme. Pasoja që sjell kjo përçarje e opinionit ndërkombëtar është i rrezikshëm dhe me pasoja të paparashikueshme, duke përmblusur misionin e Hamasit, që është dhënia e ngjyrës së luftës fetare të konfliktit aktual. Frikë për hakmarrje të palëve raportohen, si në sinagogat ashtu edhe xhamitë më të mëdha në SHBA dhe vende të tjera. Përplasjet mes grupeve që mbështesin palët, është e mundur, ka motivet dhe mjetet për të ndodhur. Ministria e Shëndetësisë së Palestinës raporton për 8,005 të vrarë përfshirë 3342 fëmijë, 2062 gra, 460 të moshuar, 2024 të plagosur dhe mbi 10000 palestinezë mbahen në burgjet izraelite.

Vrasjet e civilëve e bëjnë konfliktin pa zgjidhje dhe me urrejtjen që rritet sa më shumë gjatë luftës, rrisin mbështetësit e Hamasit, Hezbollah dhe grupet e tjera që përdorin islamin si ideologji. Fenomeni i luftëtarëve të huaj mund të përsëritet bashkë me pasojat në fushën e sigurisë, sociale etj., pasi ekzistojnë rrethanat e ngjashme me konfliktet e kaluara të së njëjtës natyrë dhe vënë në jetë nga të njëjtët aktorë. Kujdesi që duhet të trajtohet kjo çështje, është i lidhur gjithashtu edhe me leksionet që bota e qytetëruar ka marrë, po kështu edhe me pasojat dhe viktimat për 20 vite nga aktet e terrorizmit. Në Tiranë pati gjithashtu manifestim të tillë pro Palestinës, duke vënë një shenjë barazimi të rrezikshme, mes Hamasit dhe të drejtës së popullit palestinez për të krijuar shtetin e tyre. Shqipëria ka rezultuar të mos jetë immune dhe larg fenomenit të rekrutimit nga ISIS, të mbi 150 luftëtarë shqiptarë u rekrutuan nga 727 xhamitë në gjithë Shqipërinë. Shumë prej tyre u vranë, disa po vuajnë dënimin dhe shumë familje janë shkatërruar. Përvoja e Sirisë dhe leksionet e fundit nga Gaza duhet të jenë kambana alarmi edhe për institucionet tona të sigurisë kombëtare, po kështu edhe nga media në kujdesin për mesazhet që përcjell.

Ushtria amerikane po zhvillon formacione të integruara të robotëve dhe njerëzve

Ushtria amerikane po përdor eksperimente të vjetra me robotët dhe teknologjinë në zhvillim për të zhvilluar formacione të integruara luftarake si të njerëzve ashtu edhe robotëve, sipas zyrtarëve të shërbimit përgjegjës për përpjekjet e modernizimit.

“Ne nuk duhet të lejojmë më kurrë ushtarët të përballen me kontaktin e parë”, - i tha gjenerali James Rainey, i cili drejton Komandën e Ardhshme të Ushtrisë, një audience ushtarësh gjatë Samitit të Luftimit të Ushtrisë në Fort Liberty, Karolina e Veriut.

“Pavarësisht nëse është një (pajisje shpërthyes e improvizuar) fushë e minuar apo një pritë, - tha Rainey, - nëse do të bëni një kalim lumi, nuk duhet të kuptoni se ku është armiku në momentin e fundit”. Pra, si mund t'i integroni njerëzit dhe makinat ku i optimizoni të dyja, shkarkimin e rrezikut nga sistemi ynë më i çmuar i armëve që kemi... ushtari!

Rainey tha gjithashtu se shërbimi dëshiron të lirojë dhe ruajë njerëzit për të bërë gjërat që vetëm ata mund të bëjnë: vendimmarrjen etike në luftim. “Ne kurrë nuk do ta kalojmë atë përgjegjësi të një robot”, - shtoi ai.

Gjenerali Rainey po mbledh një ekip për të trajtuar atë që ai e quan integrimin njeri-makinë. Komanda e tij do të zhvillojë kërkesat; Zyra e Kapaciteteve të Shpejta dhe Teknologjive Kritike të Ushtrisë do të sinkronizojë zgjidhjet materiale; dhe Qendra e Kombinuar e Armëve brenda Komandës së Trajnimit dhe Doktrinës së Ushtrisë do të identifikojë se si formacionet e integruara përshtaten në doktrinën, mbështetjen dhe stërvitjen.

Ushtria është në fazën fillestare për të gjetur se çfarë do të thotë integrimi njeri-makinë në një formacion luftarak.

“Ndonjëherë, unë mendoj se qëllimi i një roboti në fushën e betejës është të sjellë njeriun në një pozicion avantazhi relativ, në mënyrë që ata të mund të bëjnë atë që mund të bëjë vetëm një njeri. Dhe herë të tjera mendoj: Epo, ndoshta robotët janë si qentë e punës, ku njeriu është në një pozicion për ta sjellë qenin e punës në një pozicion të avantazhit relativ për të bërë atë që mund të bëjë vetëm ai qen që punon ose vetëm ai robot”, - thotë gjenerali Ross Coffman, zëvendës shefi i komandës, për “Defense News”.

“Ndoshta janë të dyja. Ne duhet t'i përdorim njerëzit në një pozicion avantazhi relativ, ku vetëm njerëzit mund ta bëjnë këtë, dhe e njëjta gjë është e vërtetë për një robot”, - tha Coffman.

Integrimi njeri-makinë në këtë fazë ka të bëjë me të mësuarit e asaj që na nevojitet rreth këtyre teknologjive në mënyrë që të sigurohemi që ne të përdorim teknologjitë më të mira që ekzistojnë, së bashku me më të mirën që njerëzit kanë për të ofruar”, - thotë gjenerallejtnant Robert Rasch, Drejtori i Zyrës së Aftësive të Shpejta dhe Teknologjive Kritike, ose RCCTO.

Duke luftuar si një trup i vetëm

Ushtria ka kryer bashkimin njeri-makinë, duke përdorur aftësi të tilla si inteligjenca, mbikëqyrja, zbulimi dhe dronët goditës në fushën e betejës për të ndihmuar njerëzit si dhe mjetet tokësore pa pilot. Robotët për asgjësimin e bombave kanë

ekzistuar gjithashtu prej dekadash.

Për më tepër, shërbimi ka ndihma vendimmarrëse të përmirësuar nga inteligjenca artificiale. Inteligjenca artificiale dhe teknologjia e mësimit të makinerive mund të përpunojnë shpejt të dhënat. Megjithatë, integrimi njeri-makinë do të lidhet me formacionet.

“Ne nuk luftojmë realisht si sisteme individuale dhe nuk luftojmë si ushtarë individualë. Ne luftojmë si formacione, dhe kështu ne po shikojmë më gjerësisht sesa thjesht një projekt vizual, por se si një kombinim i teknologjive i shoqëruar me përgjegjësinë e vendimmarrjes njerëzore do të rrisë vdekjen dhe mbijetesën e formacioneve tona të përgjithshme luftarake”, - thotë gjenerallejtnant Rasch.

RCCTO dhe pjesa tjetër e ekipit që punon në hartimin e formacioneve të tilla do të jenë në një fushatë mësimore për një kohë, tha ai, por një vizion i ardhshëm për aftësinë do të shihte një kombinim të formacioneve që përfshijnë sistemet tokësore dhe ajrore dhe mundësojnë ndihmë në gjetjen, rregullimin, angazhimin e armikut me njerëzit në atë cikël vendimi, tha Rasch.

“Pavarësisht nëse janë robotë në tokë apo dronë në ajër, ata nuk do të punojnë vetëm si sisteme individuale, por gjithashtu duhet të jenë mjaft të zgjuar për të punuar me sisteme të tjera pa pilot ose sisteme të drejtuara”, - shtoi ai.

Çfarë teknologjie kërkon ushtria?

RCCTO planifikon të përdorë shkencën dhe teknologjinë ekzistuese, si dhe informacionin nga programet në terren për të kuptuar se si të kombinohen aftësitë në një mënyrë që të ketë kuptim në fushën e betejës. Robotika po bëhet më e besueshme dhe më autonome, tha Rasch, dhe ndërfaqet standarde për përshtatjet e ndryshme të ngarkesës po përmirësohen, siç janë vetë ngarkesat dhe sensorët.

Për më tepër, AI-ja gjeneruese po piqet me shpejtësi. Kur përfshihet në mjetet ndihmëse për vendimmarrje, kombinimi mund të rrisë shpejtësinë e vendimmarrjes njerëzore, tha ai.

Rasch tha se Ushtria dëshiron që industria të shtyjë pak më fort në një pjesë të autonomisë jashtë rrugës sepse kjo është një zonë që është ende e vështirë.

teknologjia po përparon, një nga detyrat e RCCTO është ta forcojë atë për fushën e betejës.

Eksperimentimi dhe më gjerë

Më shumë eksperimente janë planifikuar gjatë fushatës në shkallë të gjerë të të mësuarit të Ushtrisë - të quajtur Projekti Konvergenca - në pranverën e vitit 2024, sipas Willie Nelson, një zëvendës tjetër i Komandës së Ardhshme të Ushtrisë.

Ushtria planifikon të ekzaminojë një togë të plotë që punon si një njësi e integruar e njerëzve dhe makinerive, tha Nelson. Shërbimi ka kryer më parë demonstrime teknologjike, por tani do të diplomohet në një nivel më kompleks eksperimentimi në “Project Convergence”.

Por Ushtria gjithashtu duhet t'i çojë këto sisteme atje ku ne nuk bëjmë thjesht një eksperiment me to, por ne në fakt i vendosim ato në një formacion njësie, në një kompani - ose këmbësorie ose forca të blinduara. Ky është vendi ku ndodh mësimi i vërtetë”, - tha Rasch.

RCCTO synon të marrë formacionet fillestare në terren brenda dy viteve pasi përpjekja të marrë fonde në ciklet pasuese të buxhetit.

“Pasi ta marrim atë përmes testimit të sigurisë, ne mund ta nxjerrim atë dhe të fillojmë stërvitjen, stërvitjen kolektive dhe shpresojmë t'i bëjmë gati për një rrotullim të qendrës së stërvitjes luftarake në linjë, ku mund të fillojmë të testojmë taktikat, teknikat dhe procedurat. Në këtë mënyrë, formacionet do të mësojnë më shumë për qëndrueshmërinë afatgjatë dhe besueshmërinë e komponentëve në platforma”, vuri në dukje Rasch.

Rasch tha se ai parashikon programe të plotësuar në kohë për të krijuar formacione kohezive për Ushtrinë, ndoshta deri në vitin 2030, por më shumë gjasa rreth periudhës kohore 2035-2040.

Si Inteligjenca Artificiale mund të luftojë ndryshimet klimatike

Inteligjenca artificiale (AI) tashmë po bën depërtime në mbarë botën në shëndetësi, arsim dhe industri, por si mund ta ndihmojë kjo teknologji e fundit botën të luftojë dhe të zbusë efektet e ndryshimeve klimatike?

Nisja e fundit e Trupit Këshillues të AI-së të udhëhequr nga OKB-ja avancoi një prirje globale në rritje për të shfrytëzuar mësimin e makinerive për të gjetur zgjidhje për sfidat e përbashkëta. Inteligjenca artificiale po përmirëson lojën e grumbullimit të të dhënave dhe një numër në rritje i qeverive, bizneseve dhe partnerëve të shoqërisë civile po punojnë së bashku për të korrur përfitimet e saj të shumta.

Kjo përfshin përshtetimin dhe shkallëzimin e përpjekjeve për të realizuar ambicie të tilla globale si Axhenda 2030 dhe 17 Objektivat e saj të Zhvillimit të Qëndrueshëm (SDG), të cilat shërbejnë si plani i botës për ta bërë planetin më të gjelbër, më të pastër dhe më të drejtë.

Përpara Konferencës së fundit të OKB-së për Ndryshimet Klimatike (COP 28), UN News shikon se si AI-ja ndihmon botën, nga komunitetet tek korporatat e deri të ligjëbërës, për të trajtuar ndryshimet klimatike:

Moti

Teknologjitë e drejtuara nga AI-ja ofrojnë aftësi të padëgjueshme më parë për të përpunuar vëllime të mëdha të dhënash, për të nxjerrë njohuri të thella dhe për të përmirësuar modelet parashikuese, sipas Organizatës Botërore Meteorologjike të OKB-së (WMO).

Kjo do të thotë modelim i përmirësuar dhe parashikim i modeleve të ndryshimeve klimatike që mund të ndihmojnë komunitetet dhe autoritetet të hartojnë strategji efektive të përshtatjes dhe zbutjes.

Disa agjenci të OKB-së mbështesin komunitetet e cenueshme në Burundi, Çad dhe Sudan përmes një projekti të drejtuar nga AI-ja për të hetuar ndryshimet e kaluara mjedisore rreth pikave të zhvendosjes dhe për të ofruar parashikime të ardhshme për të informuar masat e përshtatjes dhe veprimet paraprake për integrimin në programimin humanitar.

Në terren, të dhënat e përmirësuar mund të jenë një ndryshim i lojës. Për shembull, aplikacioni "MyAnga" ndihmon baritorët kenianë të përballesh me thatësinë. Me të dhënat nga stacionet globale meteorologjike dhe satelitët e dërguar në telefonat e tyre celularë, barinjët mund të planifikojnë përpara, të menaxhojnë më mirë bagëtinë e tyre dhe të kursejnë orë të tëra kërkimi për kullota të gjelbra.

Luftoni ndaj ndryshimeve klimatike deri në 2030

Forconi elasticitetin dhe përshtatjen ndaj rreziqeve të lidhura me klimën dhe fatkeqësi natyrore; Integroni masat e ndryshimit të klimës në politikën, strategjinë dhe planifikimin kombëtar; Përmirësimi i arsimit, ndërgjegjësimi dhe kapaciteteve njerëzore dhe institucionale për zbutjen e ndryshimeve klimatike, përshtatjen, reduktimin e ndikimit dhe paralajmërimin e hershëm; Rritja e kapaciteteve për planifikim dhe menaxhim efektiv të lidhur me ndryshimet klimatike në vendet më pak të zhvilluara.

Konventa Kuadër e OKB-së për Ndryshimet Klimatike (UNFCCC) është forumi kryesor ndërkombëtar, ndërqeveritar për negociimin e përgjigjes globale ndaj ndryshimeve klimatike.

Parandalimi i fatkeqësi

Ndërsa ngjarjet ekstreme të motit shpalosen me më shumë frekuencë dhe intensitet, AI mund të ndihmojë komunitetet në mbarë botën të përgatiten më mirë për fatkeqësitë klimatike.

Iniciativat e drejtuara nga AI po synojnë zonat me rrezik të lartë dhe ushqehen me planet e reagimit lokal dhe kombëtar. Për zonat e ndjeshme ndaj rrëshqitjeve, për shembull, hartimi mund të ndihmojë autoritetet vendore të planifikojnë dhe zbatojnë masat e zhvillimit të qëndrueshëm, të reduktojnë rreziqet dhe të sigurojnë sigurinë e banorëve në komunitetet e cenueshme.

Zhvillimet e ndërlidhura në AI dhe robotikë ishin ndër mjetet e identifikuar në një projekt të fundit të udhëhequr nga WMO, Programi i Mjedisit i OKB-së (UNEP) dhe Unioni Ndërkombëtar i Telekomunikacionit (ITU). Nga rritja e saktësisë në parashikimet e motit të reduktimi i rreziqeve të fatkeqësive, AI-ja tashmë po ndihmon, sipas WMO, e cila operon një program për reduktimin e rrezikut të fatkeqësive dhe një sistem paralajmërimi të hershëm me shumë rreziqe që u shërben vendeve, komuniteteve dhe agjencive humanitare.

Shfrytëzimi i përfitimeve të AI-së është gjithashtu pjesë e iniciativës novatore të Paralajmërimeve të Hershme për të Gjithë të Sekretarit të Përgjithshëm të OKB-së. Nisur në fillim të këtij viti, plani i tij i veprimit synon të sigurojë që të gjithë në Tokë të mbrohen nga moti, uji ose ngjarjet e rrezikshme klimatike përmes sistemeve të paralajmërimit të hershëm deri në fund të vitit 2027.

Ndjekja e ndotjes

A keni menduar ndonjëherë se nga vijnë raportet e cilësisë së ajrit urban? Qytetet në mbarë botën tashmë ndjekin ndotjen për të paralajmëruar publikun në rastet e niveleve të rrezikshme.

Duke përdorur AI-në, hartat e ndjeshmërisë mund të mbështesin qeveritë lokale në marrjen e vendimeve për të përmirësuar shëndetin publik dhe qëndrueshmërinë urbane.

Përveç kësaj, AI-ja mund të përmirësojë planifikimin urban, si dhe menaxhimin e trafikut dhe mbetjeve, duke i bërë qytetet më të qëndrueshme.

Neutraliteti i karbonit

Inteligjenca artificiale mund të revolucionarizojë qasjen e botës ndaj neutralitetit të karbonit dhe të sjellë një epokë të qëndrueshmërisë inteligjente në një shkallë globale në një kohë kur gara po zhvillohet për të mbajtur Tokën nga nxehtësi në nivele të rrezikshme.

Si një katalizator kritik në realizimin e qëllimeve globale të neutralitetit të karbonit, algoritmet e AI-së kanë një rol kyç për të luajtur në minimizimin e ndikimit mjedisor dhe maksimizimin e efikasitetit.

Për sa i përket realizimit të objektivit global për energji të përbalueshme dhe të pastër për të gjithë deri në vitin 2030 (SDG 7), AI-ja mund të optimizojë rrjetet dhe të rrisë efikasitetin e burimeve të rinovueshme. Mirëmbajtja parashikuese duke përdorur AI-në mund të zvogëlojë gjithashtu kohën e ndërprerjes në prodhimin e energjisë. Kjo mund të nënkuptojë reduktimin e gjurmës së

karbonit të planetit.

Energji e pastër për të gjithë deri në vitin 2030

Rritja e pjesës së energjisë së rinovueshme në nivel global; Shkalla e dyfishtë globale e përmirësimit të efikasitetit të energjisë; Zgjerimi infrastrukturën dhe përmirësoni teknologjinë për furnizimin e shërbimeve moderne dhe të qëndrueshme të energjisë; Rritja e bashkëpunimit ndërkombëtar për të lehtësuar aksesin në kërkimin dhe teknologjinë e energjisë së pastër, duke përfshirë energjinë e rinovueshme, efikasitetin e energjisë dhe teknologjinë e avancuar dhe më të pastër të karburanteve fosile; Zgjerimi infrastrukturën dhe përmirësoni teknologjinë për furnizimin e shërbimeve moderne dhe të qëndrueshme energjetike për të gjithë në vendet në zhvillim, veçanërisht në vendet më pak të zhvilluara, shtetet ishuj të vegjël në zhvillim dhe vendet në zhvillim pa tokë.

Financimi ndërkombëtar për energjinë e pastër në vendet në zhvillim ka rënë në vetëm 10.8 miliardë dollarë në 2021 nga kulmi prej 26.4 miliardë dollarësh në 2017.

Moda e shpejtë

Si një industri me një rekord të emetimeve të larta, moda mund të përfitojë nga kërkimi dhe zhvillimi i drejtuar nga AI-ja për të përshtetur inovacionin. Industria globale prej 2.4 trilion dollarësh që punëson afërsisht 300 milionë njerëz në të gjithë zinxhirin e vlerës, shumë prej të cilëve janë gra, dhe shkalla e industrisë pritet të rritet vetëm gjatë viteve të ardhshme.

Duke pasur parasysh madhësinë e tij dhe shtrirjen globale, praktikatat e paqëndrueshme brenda sektorit të modës kanë ndikime të rëndësishme në treguesit e zhvillimit social dhe mjedisor, dhe pa ndryshime të mëdha në proceset e prodhimit dhe modelet e konsumit në modë, kostot sociale dhe mjedisore të sektorit do të vazhdojnë të rriten, sipas Aleancës së OKB-së për Modë të Qëndrueshme.

Këtu mund të ndërhyjë AI-ja. Mësimi i makinerive mund të optimizojë zinxhirët e furnizimit për të reduktuar mbetjet, për të monitoruar konsumin e burimeve dhe për të promovuar procese të qëndrueshme prodhimi. Inteligjenca artificiale mund të ndihmojë në përshtetimin e tranzicionit të energjisë, duke optimizuar kursimet dhe duke përmirësuar efikasitetin në të gjithë sektorët me intensitet energjie.

Ushqimi i shpejtë

Po kështu me bujqësinë, një tjetër sektor

me emetime të rënda. Ajo përbën 22 për qind të emetimeve globale të gazeve serrë, sipas një raporti të vlerësimit të klimës së OKB-së, por përpjekjet e drejtuara nga AI-ja mund ta ndryshojnë këtë.

Nga korporatat te fermerët e shkallës së vogël që përballesh me ngjarje ekstreme të motit, mungesën e ujit dhe degradimin e tokës, AI-ja mund të ndihmojë në optimizimin e praktikave të tyre, reduktimin e mbetjeve dhe minimizimin e ndikimit mjedisor të prodhimit të ushqimit. Rrjetet inteligjente të drejtuara nga AI-ja mund të balancojnë ofertën dhe kërkesën, duke lehtësuar integrimin e burimeve të rinovueshme në sistemet e energjisë dhe duke reduktuar varësinë nga karburantet fosile.

Forumi i Shkencës dhe Inovacionit i këtij viti, i mbajtur në mes të tetorit, u fokusua në veprimin për klimën. E organizuar nga Organizata e OKB-së për Ushqimin dhe Bujqësinë (FAO), ngjarja njëjavore shfaq shembuj të teknologjive që synojnë të transformojnë praktikatat tradicionale në sisteme të drejtuara nga të dhënat që mbrojnë njerëzit dhe planetin.

Midis tyre, AI-ja dhe mjetet dixhitale janë thelbësore në ndërtimin e sistemeve agroushqimore rezistente ndaj klimës që janë më efikase, të qëndrueshme dhe të adaptueshme ndaj sfidave të ndryshimeve klimatike, sipas agjencisë.

OKB për AI

OKB-ja ka eksploruar mënyra për të shfrytëzuar potencialin e AI-së për të nxitur ndryshimin dhe ndikimin në fushat e tyre problematike. Këtu janë vetëm disa: Bordi i Shefave Ekzekutiv për Koordinimin e Sistemit të OKB-së (CEB) dhe Komiteti i tij i Nivelit të Lartë për Programet (HLCP) themeluan në vitin 2020 grupin ndër-institucional të punës për AI-në (IAWGAI), i cili bashkë-drejtohet nga ITU dhe UNESCO.

Platforma "AI for Good", e organizuar nga ITU në partneritet me 40 agjenci simotra të OKB-së, lançoi Rrjetin Neural, një platformë e rrjeteve dhe përmbytjes së komunitetit të fuqizuar nga AI-ja, e krijuar për të ndihmuar përdoruesit të krijojnë lidhje me novatorët dhe ekspertët. Ai gjithashtu lidh idetë inovative me mundësitë e ndikimit social.

ITU po punon për të identifikuar boshllëqet në aktivitetet e lidhura me AI-në të OKB-së, në mënyrë që të ndihmojë sistemin e OKB-së për t'i dhënë përparësi veprimeve strategjike.

Agjenci të shumta të OKB-së po drejtojnë konkurse të reja për të gjetur mënyrat më të mira për të avancuar veprimet klimatike me AI-në.

Gjuha, guri i themelit të shoqërisë njerëzore

Gjuha jeton duke u folur, por kur mungojnë dokumentet e shkruara dimë pak për origjinën e gjuhëve. Njohuritë e grumbulluara mund të humbasin shpejt, për shembull për shkak të metodave të vjetruara të regjistrimit, që nuk i përdor më sot askush. Informacioni në një disketë apo në një disk mbetet i padobishëm, kur mungojnë pajisjet përkatëse për t'i dëgjuar. Kësaj i shtohet edhe fakti që gjuha dhe shkrimi zhvillohen vazhdimisht, saqë edhe informacioni i një libri, që gjithsesi mund të hapet, bëhet i pakuptueshëm. Është gati e pamundur të arrish në informacione, që nuk janë të shkruara askund dhe të jenë ruajtur për pasardhësit.

Kush shkruan, mbetet

Prandaj është aq e vështirë t'i përgjigjesh pyetjes se, cila është gjuha më e vjetër e botës. Gjuhët mund të transmetohen nga brezi në brez me shekuj, por bien në harresë, nëse nuk kanë lënë gjurmë me shkrim.

Vetëm gjuha e shkruar lë gjurmë që dokumentohen. Dhe vetëm kur është shkruar mbi një material, që i ka rezistuar kohës. Shkrimet mbi materiale organike, si për shembull lëvore, kryesisht kanë humbur, ndërsa tekstet mbi gurë ose argjilë ndonjëherë janë ruajtur për mijëra vjet. Nëse ne jemi sot në gjendje edhe t'i lexojmë dhe t'i kuptojmë, është diçka tjetër.

Dëshmitë më të vjetra të shkruara

Si dokumentet më të vjetra të gjuhës së shkruar cilësohen shkrimet kuneiforme, ku shenjat në formë pyke janë shtypur mbi pllaka të buta argjile. Shkrimet më të vjetra të njohura kuneiforme rrjedhin nga sumerët, që u zhvilluan prej shekullit të katërt p.e.s. në Mesopotami, në territorin ndërmjet lumenjve, Eufrat dhe Tigër (në Irakun e sotëm).

Tekstet datojnë nga periudha rreth vitit 3.200 p.e.s.. Eposi i Gilgameshit është vepra më e njohur e gjuhës sumere. Gjuhët kuneiforme kanë qenë vendimtare edhe për zhvillimin e mëvonshëm të shkrimeve evropiane.

Pothuajse aq të vjetra janë edhe hieroglifët egjiptianë, që janë shkruar në varrin e faraonit Seth-Peribsen, 2775-2650 p.e.s., duke u ruajtur kështu për pasardhësit. Fjalja e gjetur aty është: "Ai ka bashkuar të dy vendet për djalin e tij, mbretin e dyfishtë Peribsen", konsiderohet nga ekspertët si fjalja më

VETËM GJUHA E SHKRUAR LË GJURMË QË DOKUMENTOHEN. DHE VETËM KUR ËSHTË SHKRUAR MBI NJË MATERIAL, QË I KA REZISTUAR KOHËS. SHKRIMET MBI MATERIALE ORGANIKE, SI PËR SHEMBULL LËVORE, KRYESISHT KANË HUMBUR, NDËRSA TEKSTET MBI GURË OSE ARGJILË NDONJËHERË JANË RUAJTUR PËR MIJËRA VJET. NËSE NE JEMI SOT NË GJENDJE EDHE T'I LEXOJMË DHE T'I KUPTOJMË, ËSHTË DIÇKA TJETËR.

e hershme e shkruar plotësisht.

Shkrimi është ruajtur, por ne vetëm mund të imagjinojmë, se si kanë tingëlluar gjuhët më të vjetra të shkruara, sumerishtja, akadishtja dhe gjuha e Egjiptit të lashtë. Sepse të tria gjuhët janë zhdukur, ato nuk përdoren më dhe nuk kanë pasardhës të gjallë.

A ka pasur një gjuhë të parë të përbashkët?

Edhe pse nuk mund të gjenden prova të shkruara, njerëzit kanë pasur sisteme komplekse komunikimi, që i kanë lejuar ata të komunikojnë për mijëra vjet. Ekzistojnë teori të ndryshme gjuhësore për origjinën e gjuhës njerëzore, por asnjëra prej tyre

nuk është e vërtetuar plotësisht.

Gjuha njerëzore mund të ketë lindur nga një kombinim faktorësh, duke përfshirë zhvillimin kompleks të trurit, ndërveprimin social dhe nevojën për bashkëpunim në gjueti dhe mbledhjen e ushqimit. Gjuha mund të ketë dalë me kalimin e kohës nga kombinimi i gjeve të duarve dhe lëvizjeve të trupit.

Ekziston edhe teoria se dikur ka ekzistuar një e ashtuquajtur "protogjuhë", një gjuhë e përbashkët parahistorike, nga e cila kanë rrjedhur të gjitha gjuhët moderne me kalimin e kohës. Megjithatë nuk ka prova të mjaftueshme se një gjuhë e tillë e përbashkët universale ka ekzistuar ndonjëherë.

Diversiteti përmes izolimit dhe emigrimit

Ka më shumë gjasa që shoqëritë parahistorike të kenë pasur shumë gjuhë dhe dialekte të ndryshme rajonale, të ngjashme me sot. Diversiteti i gjuhëve njerëzore u zhvillua me kalimin e kohës përmes izolimit gjeografik, shkëmbimit kulturor dhe migrimit. Kur grupet e njerëzve u ndanë dhe u ekspozuan në mjedise të ndryshme, gjuhët e tyre u zhvilluan në mënyrë të pavarur nga njëra-tjetra. Kjo çoi në krijimin e morisë së gjuhëve që kemi sot.

Gjuha baske

Gjuha Baske ose Euskara siç njihet nga folësit e saj, është vërtetë një gjuhë e mahnitshme dhe unike në Evropë. Ajo flitet sot në rajonin Bask në Spanjë nga rreth 750.000 folës amtare dhe rreth 1.185.000 folës të tjerë, që nuk e kanë gjuhën e tyre të origjinës.

Rajoni Bask është shtëpia e popullit bask, një zonë që shtrihet midis kufirit mes Spanjës dhe Francës, e përqendruar rreth Gjirit të Biskajës. Gjuha baske nuk ka asnjë lidhje me gjuhët fqinje. Një teori interesante, e lidh baskishten me gjuhët e maleve të Kaukazit, siç janë gjuha çeçene dhe ajo gjeorgjiane, që janë gjithashtu unike.

Gjuhët kartveliane

Banorët autoktonë të rajonit të Maleve të Kaukazit Jugor, gjuhët

kartveliane janë padyshim ndër më të vjetrat në botë, dhe që fliten ende. Këtu futen gjuha gjeorgjiane, svan, zan, mingrelian dhe laz. Izolimi gjeografik i fiseve që jetonin këtu, lejoi zhvillimin e pa shqetësuar të shoqërive unike, që më vonë do të sundonin rajonin.

Gjuha gjeorgjiane, ka formën e saj më të hershme të shkruar që daton në vitin 430 Pas Krishtit. Por vetë gjuha, është sigurisht shumë më e vjetër. Kjo familje gjuhësore, nuk është e lidhur me asnjë tjetër në botë, dhe ka rreth 5.2 milionë folës në të gjithë botën.

Gjuha tamile

Gjuha tamile është një pjesë e gjuhëve dravidiane, dhe flitet nga komuniteti etnik Tamil, që banon në pjesën më jugore të nën kontinentit Indian. Ajo është gjithashtu një nga gjuhët më të vjetra në botë që fliten ende sot. Në shtetin indian Nadu, gjuha tamile është gjuha zyrtare. Ajo nuk ka asnjë lidhje “gjenetike” me gjuhën dominuese hindu në Indi. Ajo flitet nga rreth 75 milionë tamilë, të shpërndarë në të gjithë botën. Forma e saj më e hershme e shkruar, daton në vitin 300 Para Krishtit.

Gjuhët paleo-siberiane

Ato u përkasin fiseve të largëta të Siberisë dhe Lindjes së Largët në Rusi. Këtu përfshihen gjuhët ket, çukotko-kamçatkane, nivk dhe hukagir. Nga ana tjetër, ato përbëhen nga shumë forma dhe dialekte

rajonale. Është e sigurt, që këto gjuhë i paraprijnë gjuhëve që janë sot dominuese në Siberinë e sotme, si gjuhët ruse, tunguze dhe turke. Këto fise nomade, nuk zhvilluan kurrë një sistem të shkruar të gjuhëve të tyre.

Gjuha ainu

Është gjuha e komunitetit etnik Ainu në Japoninë Veriore, dhe që i paraprin popullit modern japonez, që u vendos në këto ishujt. Ainu është një gjuhë e izoluar, pa asnjë lidhje me japonishten. Ekzistojnë disa lidhje të vogla të saj me gjuhët paleo-siberiane. Njerëzit e komunitetit ainu dhe gjuha e tyre janë sot të rrezikuara, teksa shfaqin tipare të dallueshme gjenetike dhe kulturore në krahasim me japonezët.

Gjuha arabe

I përket grupit të gjuhëve semite, dhe është ndër më të vjetrat ende në përdorim. Disa mbishkrime në arabisht, datojnë që nga viti 125 pas Krishtit. dhe është një shembull i shkëlqyer sesi gjuha e një kombi të fuqishëm pushtues, mund të vendoset në një zonë të gjerë, dhe të mbijetojë për shekuj në formën e saj origjinale.

Gjuha aramaike

Kjo gjuhë mburret me afro 3.100 vjet histori të shkruar. Ajo ishte në fillim gjuha e fisit aramean, që u përhap në rajonet e Levantit, Sirisë dhe Mesopotamisë në Lindjen e Mesme, dhe që kishte krijuar një mbretëri që rreth vitit 1000 para Krishtit. Edhe në kohërat antike, ajo u përdor si një gjuhë mbretërore në disa nga oborret më të vjetra të botës.

Gjuha kineze

Gjuha kineze është shumë e vjetër, dhe një ndër më unike në botë. Ajo është shumë komplekse si në të shkruar, ashtu edhe në të folur. Sistemi i saj i shkrimit mund të përbëhet deri në 100 mijë simbole të ndryshme. Forma më e hershme e shkruar e kinezishtes, daton që nga viti 1250 para Krishtit.

Gjuha perse

Persishtja, e njohur edhe si farsi, është një gjuhë shumë e vjetër indo-evropiane, që i përket nëndarjes indo-iraniene. Ajo flitet nga rreth 70 milionë njerëz në të gjithë botën. Është e gjurmuar në formë të shkruar që në shekullin VI Para Krishtit, por historia e saj është më e vjetër. Persishtja e vjetër, ishte gjuha e Perandorisë Akamenidiane, e cila ekzistoi gjatë viteve 550-330 para Krishtit, dhe më vonë edhe në Perandorinë Sasaniane. Shkrimi më i vjetër daton nga sundimi i Darit I.

Gjuha gaelike irlandeze

Është dega irlandeze e gjuhëve goidelike, një pjesë e familjes keltike të gjuhëve indo-evropiane. Shkrimet më të hershme në këtë gjuhë në Irlandë, datojnë nga shekulli IV Pas Krishtit. Pas disa shekujsh shtypje brutale nga pushtuesit anglezë, kjo gjuhë po përjeton sot një ringjallje.

GJUHA NJERËZORE MUND TË KETË LINDUR NGA NJË KOMBINIM FAKTORËSH, DUKE PËRFSHIRË ZHVILLIMIN KOMPLEKS TË TRURIT, NDËRVEPRIMIN SOCIAL DHE NEVOJËN PËR BASHKËPUNIM NË GJUE-TI DHE MBLEDHJEN E USHQIMIT. GJUHA MUND TË KETË DALË ME KALIMIN E KOHËS NGA KOMBINIMI I GJESTEVE TË DUARVE DHE LËVIZJEVE TË TRUPIT.

Musa Fratari, heroi nga Përmeti që ra në brigjet e Ebros

(Në kuadrin e 85-vjetorit të rënies)

Prof. Asoc. Dr. BERNARD ZOTA,
(Mjeshtër i Madh)

Jemi në periudhën kur përkujtohet 85-vjetori i Luftës Civile të Spanjës, ku edhe u shënuar qëndresa e parë madhore kundër nazifashizmit që po përgatiste kasaphanën e Luftës së Dytë Botërore. Një ndër viktimat e para të asaj Luftë Botërore do të ishte Shqipëria. Është nder për shqiptarët të kujtohet kjo luftë, pasi në historinë tonë moderne ajo është shembëlltura më e mirë e shpirtit internacionalist të shqiptarëve. Pa asnjë lloj mobilizimi zyrtar, përkundrazi në ilegalitet të plotë nga qeveria e Ahmet Zogut, rreth 70 të rinj u nisën vullnetarisht nga të gjitha hapësirat shqiptare, nga Shqipëria, Kosova dhe Çamëria drejt Spanjës që po mbytej në gjak. Është një nga luftërat civile më të përgjakshme që ka njohur historia dhe akti i të rinjve shqiptarë është nga më të bukurit dhe më heroikët e Shqipërisë moderne. Lufta civile spanjolle shpërtheu në Spanjë ndërmjet rebelëve (të njohur si Nacionales) dhe Republikës Spanjolle me të ashtuquajturit Republicanos (qeveria dhe përkrahësit e saj). Lufta u zhvillua midis muajit korrik të 1936 dhe prill 1939 dhe përfundoi me humbjen e çështjes republikane, e ndjekur më pas nga diktatura e Francisko Frankos (Francisco Franco).

Lufta antifashiste e Spanjës është e njohur si një luftë internacionale në të cilën luftonin forcat e mbretit të mbështetura nga fuqitë fashiste dhe forcat proletare popullore të mbështetura nga fuqitë vullnetare të lëvizjeve socialiste e komuniste në Europën e asaj kohe dhe më gjerë. Kjo luftë nga shumë të rinj në botë e edhe të rinjtë shqiptarë shihej si luftë çlirimtare e popujve. Për këtë shkak në këtë luftë në radhët e brigadave internacionale antifashiste janë radhitur më se 35000 vullnetarë nga 53 shtete të botës. Të rinjtë shqiptarë në luftën e Spanjës (1936) u radhitën si ushtarakë në radhët e Brigadave Internacionale. Është pohuar se ishin 70 vullnetarë shqiptarë në atë luftë mes tyre dhe një vajzë e re, Justina Shkupi. Justina ishte shoqe e ngushtë Gonxhe Bojaxhiut, (Nënë Tereza). Është në nderin tonë si shqiptarë t'i kujtojmë dhe nderojmë siç e meritojnë heronjtë e asaj lufte heroike. Sot ky shkrim le të jetë si një homazh për heroin Musa Fratari nga Përmeti.

Si u formua heroi përmetar

Musa Ali Kame, ose i njohur ndryshe Musa Fratari, lindi në pranverë të vitit 1911 në Fratar të Përmetit, në një familje të mesme fshatare. Fratari ndodhet në krahinën e Dishnicës së Përmetit, rreth 5 km në lindje të qytetit jugor të Këlcyrës. Musai që në fëmijëri u edukua me ndjenja patriotike e demokratike. Fëmijërinë Musai e kaloi në fshatin e tij, Fratar, ku kreu edhe shkollën fillore. Familja e tij ishte në gjendje ekonomike të mirë. Ajo trashëgonte dhe tradita të hershme patriotike, në luftë kundër pushtuesve. Babai, Ali Kame, kishte marrë pjesë aktive në lëvizjen kundër xhonturqve për pavarësinë e Shqipërisë, në çetat e patriotëve Spiro Ballkameni, Riza Velçishlit, etj. Familja Kame ishte kthyer në bazë për luftëtarët e këtyre çetave. Nëna e Musa Fratari një grua e zgjuar dhe me karakterin e saj ndikoi mjaft në edukimin e fëmijëve. Ajo kishte një vend të barabartë me të shoqin, Aliun, gjë që ishte mjaft e rrallë për kohën. Në vitin 1914 Shqipëria e Jugut u sulmua nga bandat "Vorioepiriotë" dhe ushtria e rregullt greke, të cilat u pritën me rezistencë nga popullsia e krahinave, ku mori pjesë aktive dhe babai i Musait, Aliu. Duke qenë një luftë e pabarabartë dhe rezistencë e paorganizuar nga ana e forcave shqiptare, ato u detyruan të tërhiqen, duke braktisur shtëpitë e tyre të terrorizuar nga masakrat e egra të ushtarëve dhe andartëve grekë. Musai ishte 4 vjeç në këtë luftë, e cila zgjati rreth 4 vjet. Nga shkatërrimet e bëra nga hordhitë greke, në të gjithë vendin pllakosi zija e bukës dhe sëmundjet epidemike, ku mjaft fshatarë e sidomos fëmijë, vdiqën nga mungesa e ushqimit dhe sëmundjet. E gjithë kjo nuk kaloi pa lënë gjurmë tek Musai, që ishte në moshën ku formohej karakteri, tek i cili ngulitej urrejtja për armikun. Musai, babanë e kishte idhull dhe dëgjonte me vëmendje të madhe historitë e tij që në të shumtën e rasteve përmendeshin Rilindasit dhe Frashëllinjët.

Në rrugën e dijes dhe të përgatitjes

Shkollën fillore e kreu në fshatin e tij, Fratar, ku u dallua për rezultate dhe disiplinë shembullore. Ishte shkolla e parë që hapej në fshatin e tij, ishte viti 1918. Duke parë rezultatet në mësim dhe vullnetin për dije, familja e dërgon në vitin 1922 në shkollën qytetëse të Përmetit. Aty gjeti një atmosferë që e ndihmoi në zhvillimin e prirjeve demokratike dhe nëpërmjet jetës kolektive të konviktit. Përmeti, pas zgjedhjeve në Asambleenë Kombëtare

Musa Fratari,
heroi nga Përmeti

të vitit 1923, ishte bërë një nga kështjellat e lëvizjes demokratike. Këtu u vendos qendra e Partisë Liberale, e kryesuar nga Fan Noli. Shkollën plotore të Përmetit Musai e mbaroi në maj 1924, me rezultate të shkëlqyera. Shpërthimi i Revolucionit Demokratik të Qershorit, i kryesuar nga Fan Noli, e gjeti Musanë 14 vjeç pranë familjes në Fratar. Babai Ali Kame së bashku me fshatarë e qytetarë të Përmetit luftuan kundër forcave feudale të Ahmet Zogut.

Këto lëvizje lanë gjurmë të pashlyeshme tek Musai, të cilit i pëlqenin programet demokratike dhe kombëtare të këtij revolucioni. Musait, i aprovohet bursa në Liceun e Korçës. Shumë shpejt ai u ambientua me jetën dhe aktivitetin e gjerë të shkëmbimit të ideve të reja demokratike dhe ideve komuniste. Në fund të vitit 1924 u bë rrëzimi i Qeverisë Demokratike të Fan Nolit dhe erdhi në fuqi Zogu. Për mendimet e tij të avancuara dhe revolucionare, nga fundi i muajit korrik 1925 i prenë gjysmën e bursës për në lice, gjë që krijoi probleme ekonomike për familjen. Gjatë vitit shkollor 1925-1926, nëpër shkolla u rrit presioni i shtetit zogist ndaj çdo ideje dhe lëvizjeje që binte ndesh me regjimin, duke përfshirë nxënës dhe inteligjencën demokratike. Në drejtorinë e shkollës ishte mendimi se Musa Fratari po bëhej një element i rrezikshëm, "kokëshkretë" dhe e përjashtuan nga shkolla. Pas shumë përpjekjesh, u fut në gjimnazin mbretëror në kryeqytet, në konviktin "Vaso Pasha". Gjimnazin ushtarak të Tiranës e mbaroi në vitin 1930 kur ishte 19 vjeç. Atij iu akorduar drejta e studimit për në Itali, në shkollë ushtarake për oficer. Musai në muajin gusht 1930 u nis për në Itali, për studime në Modena, në akademinë ushtarake së bashku me studentë të tjerë shqiptarë. Fryma patriotike dhe atdhedashuria e madhe, e marrë në familjen e tij dhe nga ambienti shkollor përparimtar, kultivuan më tej revoltën ndaj padrejtësive. Së bashku me Asim Vokshin, që ishte nxënës me Musanë në këtë shkollë, ata shfrytëzonin kohën për të lexuar literaturë të ndaluar dhe të takoheshin me elementë komunistë si Ali Kelmendi.

Në rrugëtimin e vështirë drejt Spanjës

Musa Fratari u përjashtua nga shkolla ushtarake në vitin e fundit, gjë që rëndoi gjendjen shpirtërore dhe rriti revoltën tek djaloshi 22-vjeçar. Pas refuzimit të qeverisë për të punuar përkatës i italishtes, ai iku në Francë, tek i vëllai që ishte

punëtor në Paris. Në Itali, në Modena plagosi Q.Sh., si shkaktarin e përjashtimit nga shkolla. Ky veprim çoi në arrestim nga policia italiane. Familja, lajmin e mësoi nga gazetatat italiane. Pas 7 muajve u la i lirë dhe kthehet në Shqipëri, në Tiranë tek vëllai Sulo, i cili kryente shërbimin ushtarak. Në Tiranë, Musain, cili ndodhej në kafën "Kursal", forcat e policisë e çuan në komandën e garnizonit. E akuzuan se kishte ardhur për të vrarë ministrin e Mbrojtjes dhe, për këtë, me një urdhër e detyruan Musain të qëndronte i izoluar në fshatin e tij, në Fratar. Në fshatin e lindjes, qëndroi dy vjet e gjysmë i izoluar. Gjatë periudhës 1934-1936, duke iu shmangur kontrollit të xhandarmërisë, shkoi në Korçë, Fier, Tiranë, Gjirokastrë, etj., dhe takoi shokë të idealeve demokratike.

Në vitin 1936 atë e thërrasin për të kryer shërbimin ushtarak. Fillimisht, nisi jetën e ushtarit në Tiranë, por që shumë shpejt u padit dhe u largua për në Ersekë, ku dhe e përfundoi shërbimin ushtarak në tetor 1936. Pas përfundimit të ushtrisë, Musai kërkoi vizë për të shkuar në Francë, gjë që iu refuzua nga regjimi zogollian. Qëllimi i Musait ishte të shkonte në Spanjë, ku kish filluar një luftë për jetë a vdekje midis republikanëve dhe fashizmit të Frankos ku, mesa duket qeveria shqiptare kishte të dhëna prandaj dhe e ndaloi. Por Musai nuk u tërhoq nga vendimi i marrë për të shkuar vullnetar, në ndihmë të luftëtarëve. Shkoi në Paris tek vëllai, Sulo, që ishte emigrant ekonomik, duke i bërë të ditur qëllimin e ardhjes në Francë. Qëndroi pak ditë dhe për në Spanjë u nis me patriotin nga Podgorani, Daut Muçon, i cili ishte punëtor në Francë. Ai ra dëshmor në Luftën e Spanjës. Viti 1937 - 1938, kur Musai ishte në Spanjë luftimet kishin marrë përpjesëtime kolosale dhe përleshjet ishin të përgjakshme midis forcave kundërshtarë. U inkuadrua në Brigadën XII Internacionale. Musa Fratari në luftime u dallua për guxim e trimëri të rrallë në çdo betejë. Forcat frankiste të ndihmuara nga Hitleri, Duçe dhe gjithë reaksioni botëror, po eksperimentonin armët më të reja të kohës dhe po fitonin terren ndaj rezistencës heroike të luftëtarëve të lirisë. Ai u rreshtua dhe luftoi në frontin më të vështirë, më të gjerë e më të rëndësishëm të luftës për mbrojtjen e Republikës së Re Spanjolle, në brigjet e lumit Ebro. Këtu luftoi për tre muaj rresht dhe përkrah shokut të tij, Xhemal Kadës, ra dhe Musa Fratari. Ata në këtë luftë nuk i lidh uniforma e oficerit dhe academia që kishin studiuar, nuk i lidh as data dhe vendi i rënies se tyre, nuk i lidh as Brigada XII "Garibaldi", ku ishin vullnetarë pothuajse të gjithë shqiptarët, por i lidh bashkëveprimi i tyre në frontin e luftimeve. Xhemal Kada ndërtonte ura të nënujshme për të mos u zbuluar nga aeroplanët fashistë, ndërsa Musai i mbronte ato nga çdo sulm i këmbësorisë armike dhe aviacionit zbulues. Musai në luftime u shfaq një oficer me shumë kulturë, që të gjitha dijet e tij ushtarake për artilerinë i përdorte me zotësi, për të mbrojtur Republikën Spanjolle. Në sulm të paparë, me të gjitha armët që përdori armiku, më datën 28 shtator 1938, ra Musa Fratari, Xhemal Kada, Thimjo Gogozoto, etj.

Në nderimin për vullnetarin e Garibaldit

Pas një viti, më 1939, vendi i tij u sulmua dhe u pushtua nga Italia fashiste, gjë që Musai e kishte parashikuar dhe që e detyroi të rrëmbente armët, për t'i dalë përpara qysh në Spanjë, por do t'i takonte të tjerëve shqiptarë që t'i dilnin për zot vendit të tyre nga pushtuesi italo-gjerman. Presidiumi i Kuvendit Popullor, në vitin 1969, duke vlerësuar lart jetën dhe veprimtarinë patriotike të Musa Fratari, përveç urdhrave dhe dekoratave të tjera, i ka dhënë pas vdekjes, titullin e lartë "Hero i Popullit". Në qytetin e Këlcyrës është ngritur busti i Heroit, ku ruhet, nderohet dhe respektohet nga populli i krahinës, si një figurë që dha jetën për çështje madhore si liria dhe solidariteti midis popujve të botës. Shkolla 9-vjeçare e Këlcyrës, mban emrin e Musait, një fabrikë ushqimore në kohën e socializmit ka mbajtur emrin e tij. Në fshatin e lindjes është ngritur një bust i heroit. Gjithë familja e tij u lidh me luftën, eci në gjurmët e djaloshtit trim dhe ende ruan tradita të larta patriotike, për të nderuar kujtimin dhe amanetin e Musa Fratari dhe gjithë të rënëve. Të afërmeve dhe gjithë të tjerëve, nuk iu dha mundësia për të bërë homazhe në vendin ku trimat ranë në betejë, sepse u penguan nga regjimi i Frankos dhe izolimi i vendit tonë Shqipërisë për shumë vite.

Tani kanë kaluar 85 vjet nga Lufta e Spanjës, familjarë dhe Shqipëria janë krenarë që dhanë një kontribut të çmuar në atë luftë heroike, duke rënë dëshmorë në lulen e rinisë, për idealin e lartë - çlirimin e popujve të shtypur.

Ora 11, e datës 11, të muajit të 11-të, të vitit 1918 bota mori frymë

Në orën 11, në ditën e 11-të, të muajit të 11-të, të vitit 1918, përfundon zyrtarisht Lufta e Madhe. Lufta e cila ndryshoi hartën e botës. Me një forcë shkatërruese të paparë ndonjëherë ajo shkaktoi miliona viktima. Me fundin e saj mbaroi vetëm pjesërisht vuajtja njerëzore. Europa nuk shpëtoi nga fatkeqësia.

“Finie la guerre?”, “A ka përfunduar lufta?”. Makina e negociatorit gjerman, i cili më 6 nëntor kalonte kufirin nga Belgjika për të hyrë në Gjermani, i entuziazmoi ushtarët francezë. Ende ushtritë ishin përballë njëra-tjetrës, por luftës, që zgjati mbi katër vjet, tani dukej se po i afrohej fundi. Ndoshta politikanët e ardhur nga Berlini sillnin si për të shijuar paqen ndonjë cigare me vete? Por Mathias Erzberger, drejtuesi i delegacionit gjerman, i duhet të refuzojë. “Si dikush që nuk e pi duhanin”, shkruan ai në kujtimet e veta, “nuk mund t’ua përmbushja dëshirën.”

Por shumë më e rëndësishme është, që ai dhe homologu francez përballë tij, mareshali Ferdinand Foch, ua përmbushën ëndrrën miliona evropianëve, kur mëngjesin e 11 nëntorit 1918, në një tren në pyllin e Compiègne, rreth 90 km në verilindje të Parisit, nënshkruan armëpushimin e sapo negociuar mes Gjermanisë dhe Aleatëve. Gjermania kishte kapitulluar. Disa muaj më pas, në sallën e famshme me pasqyra në kështjellën e Versajës, të dyja palët nënshkruan zyrtarisht Marrëveshjen e Paqes.

Ofensiva e fundit gjermane

Deri në verën e vitit 1918 ushtria gjermane kishte depërtuar thellë në frontin e perëndimit, e pjesërisht kishte fituar territore të mëdha, ndonëse fuqia e ushtrisë vetëm në periudhën mars – korrik ishte zvogëluar nga 5,1 në 4,2 milionë forca. Megjithatë perandoria mundi t’i plotësojë boshllëqet e krijuara deri në verën e vitit 1918, edhe pse duke dërguar ushtarë të shëruar që dikur kishin qenë të plagosur. Këtyre u shtohen edhe rekrutët e parë të datëlindjes 1900.

Por gjermanët e shohin tani veten përballë një armiku të ri: Amerikanëve. Pasi presidenti i SHBA-së, Wilson i shpalli luftën Gjermanisë, në prill 1917, ata depërtuan përmes Atlantikut. Në fillim të vjeshtës 1918 mbërrijnë rreth 10.000 ushtarë në ditë. Amerikanët e rinj vërtetë ishin pa përvojë në luftë, pranon historiani John Keegan. “Megjithatë vendimtar ishte efekti që kishte mbërritja e tyre ndaj kundërshtarit mjaft deprimues.” Më në fund janë njësitë e armatosura mirë të SHBA-së, që e vendosin luftën në favorin e aleatëve. Shtabi drejtues i ushtrisë gjermane në vjeshtë e kuptoi, që lufta nuk mund të fitohet më, që shpartallimi i plotë i frontit gjerman mund të shmanget vetëm me një marrëveshje armëpushimi.

“Një rrënojë pasonte tjetrën”

Armëpushimit të 11 nëntorit i kishin paraprirë katër vjet gjakderdhje e tmerrshme dhe një shkatërrim i paparë ndonjëherë në Europë. Këto shkatërrime arriti t’i shohë nga afër Erzberger gjatë udhëtimit përmes Belgjikës dhe Francës: “Asnjë shtëpi nuk qëndronte më mbi themel; një rrënojë pasonte tjetrën”, - shënon ai në kujtimet e tij. “Nga drita e Hënës këto rrënoja dukeshin si fantazma dhe asnjë frymë njeriu nuk dukej gjëkund.”

Makineria e Luftës së Parë Botërore: një tank francez. Erzberger nxori një bilanc të një lufte, që kishte qenë më vrastare se çdo luftë tjetër e mëparshme. Përparimi teknik dhe industrializimi kishin prodhuar një arsenal armësh, që linte në hije për nga cilësia dhe sasia armatimet e mëparshme: Tanke në dukje të pa shkatërrueshëm, nëndetëse manovruese nën ujë, artileri me rreze gjigante veprimi, gazra vdekjeprurës.

6000 të vdekur në ditë

Nga viti 1916 gjermanët vunë në përdorim “Langen Max”, topat prej 300 kilogram, tytat e të cilëve me gjatësinë 35 metra i hidhnin predhat deri në largësinë 48 kilometra. Me armë të tilla gjermanët, më 23 mars 1918, goditën Parisin. Një granatë ra në kishën Saint-Gervais, pikërisht në kohën që po mbahej një meshë. 88 vetë u vranë dhe rreth 100 u plagosën.

Historianët ushtarakë llogarisin, që në Luftën e Parë Botërore janë hedhur rreth 850 milionë granata artilerie. Vrasjet në këtë luftë masive u industrializuan, nën breshërinë e të shtënave të topave dhe nën zjarrin e automatikëve gjetën vdekjen gati njëmbëdhjetë milionë ushtarë. Gati 56 milionë rekrutë ishin grumbulluar në shërbimin e detyruar ushtarak në të gjitha kombet e përfshira në luftë. Mesatarisht në çdo ditë të luftës kanë gjetur vdekjen 6000 ushtarë. Këtyre u shtohen edhe mbi 21 milionë ushtarë të plagosur, njerëz që humbën gjymtyrët ose u plagosën rëndë, u paralizuan, apo iu desh të vinin proteza, mbetën të verbër ose të shurdhër.

“I gjithë trupi mori fund”

Po ashtu tronditëse ishin edhe përvojat nga fronti: “Është e tmerrshme, kur copëzat e granatave depërtojnë me dhunë në pjesë të buta”, - kujton ushtari gjerman Karl Bainier, i lindur në vitin 1898. “Dy komandantët tanë korrierë natën u prekën direkt nga predha. Tërë kraharori i njeriut dhe i gjithë torsi i tjetrit fluturuan në ajër. Njeri vdiq në vend. Tjetri vazhdoi të bërtiste”. Ai dhe trupa e tij

ishin strehuar në një llogore, tregon Johannes Götzmann. “Ne ishim ulur poshtë, kur granatat goditën. Pati shumë të plagosur. Njeri nuk kishte më këmbë. Ato i ishin prerë. Ai ishte përgjakur aty”.

Ndaj nuk është e habitshme, që në radhë të parë ishin ushtarët ata që mezi prisnin fundin e luftës. “Asgjë nuk është më e pazakontë”, - shënon drejtuesi i ushtrisë princi Rupprecht von Bayern, në maj të vitit 1918, - që deri në 20 nga njëqind njësi u larguan pa leje, gjë për të cilën, ata nëse do të ishin kapur i priste një dënim me dy deri në katër muaj burg. Por kjo është ajo që disa e duan duke iu shmangur njëres apo tjetrës betejë. “Në muajt pasues fronti bëhet gjithnjë e më i thyeshëm: shumë ushtarë refuzojnë luftimin, të tjerë nisen me kokën e tyre për në shtëpi. “Ti je në shtrat dhe je një sëmundje. Je një kafkë e thyer, një bark i shpuar, një frakturë e legenit”, - përshkruan Alfred Döblin në romanin e tij “Nëntor 1918, një revolucion gjerman” jetën e rekrutëve.

Lindja e “legjendës së thikës pas shpine”

Radhët e gjermanëve nisin të shpërbëhen. Komanda supreme e ushtrisë i tërhiqet përgjegjësisë. Më 19 shtator 1918, administratori i kuartierit të përgjithshëm Erich Ludendorff shënon: “Unë i jam lutur madhërisë së tij, që tani të sjellë në qeveri edhe ato qarqe, të cilave ne u jemi mirënjohës në çështjen thelbësore, që kemi arritur deri këtu. Këta zotërinj ne do t’i tërheqim tani nëpër ministri. Ata duhet të vendosin paqen, që duhet realizuar tani. Ata duhet të hanë tani çorbën, që na e gatuan neve.”

I përfshirë në “legjendën e thikës pas shpine”

Me “këta zotërinj” Ludendorff kishte parasysh ata politikanë të grupeve parlamentare në Rajshtag, që në verën e vitit 1917 kishin bërë thirrje për një marrëveshje paqeje me socialdemokratët, liberalët e majtë dhe partia katolike e qendrës.

Supozimi i tradhtisë prej atdheut të lodhur nga lufta përfshiu edhe mareshalin Paul von Hindenburg, ushtaraku i nivelit më të lartë të perandorisë gjermane. Ai citoi fjalinë e një “gjenerali anglez”, i cili me gjasë nuk e ka thënë asnjëherë atë: “Ushtria gjermane ka pësuar thikë pas shpine.” Gjenerali i nënkuptuar ta ketë thënë këtë shprehje, Frederick Maurice, e ka përgënjeshtuar me insistim ta ketë përdorur ndonjëherë një shprehje të tillë. Por deklarimi i tij nuk pati efekt: kësaj lindi “Legjenda e thikës pas shpine”, supozimi, se lufta është humbur vetëm prej tradhtisë nga brenda. Kjo ndikoi qenësisht që më pas të dështonte Republika e Vajmarit.

“Mllef, mllef e aspak arsye”

Fillimisht 11 nëntori 1918 solli fundin e shumëdëshiruar të luftës. Por ai nuk solli fundin e dhimbjes. Privimet, varfëria dhe hidhërimi vazhdojnë t’u zënë frymën njerëzve. Këtyre u shtohet edhe një ndjenjë që po përhapej gjithnjë e më shumë, se ishte luftuar më kot dhe e gjithë vuajtja ishte më kot. “Absurditeti ka arritur në pikën më të lartë, është mllef, mllef, por ende aspak arsye”. Kryesisht gjermanët i mbërthen kjo ndjenjë helmuese. Kjo u kthye në terrenin ushqyes të ngjitjes politike të një ish-ushtari në front me emrin Adolf Hitler.

ATDHEU NDERI DETYRA

PROJEKTO
TË ARDHMEN TËNDE.
BËHU LIDER I SË ARDHMES,
ME NJË KARRIERË TË SIGURTË.

 REPUBLIKA E ALBANIAS
 MINISTRIA E MBROJTJES

INFORMOHU

www.mod.gov.al/faqshes

Ministria e Forcave të Armatosura

Adresë: Strada e Dibrës, Tirana

Telefon: +355 42 680 0000

e-mail: info.afa@mod.gov.al